

BARIŞ SÜRECİ ELKİTABI
VICENÇ FISAS

VİCENÇ FİSAS

BARIŞ SÜRECI
ELKİTABI

Vicenç Fisas Armengol, Özerk Barselona Üniversitesi, Barış Kültürü Okulu'nun (Escola de Cultura de Pau – ECP) idarecidir ve aynı üniversitede Barış ve İnsan Hakları konusunda UNESCO'ya başkanlık etmektedir. Bradford Üniversitesi adına barış hakkında yaptığı çalışmalarla doktora unvanı almış ve barış süreçleri, silahsızlanma, barış üzerine araştırmalar ve anlaşmazlıklarla ilgili incelemeler hakkında otuzun üzerinde kitap yazmıştır. 1988'de İnsan Hakları Ulusal Ödülü'nü ve 2008'de Sosyal Girişim Ödülü'nü almıştır.

İÇİNDEKİLER

I – BARIŞ SÜRECİNE GİRİŞ

Giriş

Barış Süreci Modelleri

Barış aynaları

Bir barış sürecinin temel aşamaları

Günümüz barış süreçleri ve sürecin yer almadığı anlaşmazlıklar

Süreç süreleri ve süreç İçerisindeki turlar

“Tıkanan süreçler”: Batı Sahra Vakası

Sürece başlamak için gerekli şartlar

Barış süreçlerindeki mutlak tehlikeler

Süreçlerden çıkarılacak dersler

Yol haritaları

Kolombiya Hükümeti ve ELN (Ulusal Kurtuluş Ordusu)

arasındaki müzakereler için önerilen yol haritası, Mayıs 2005

Barış sürecinin aktörleri: Kim ne yapar?

Süreçlerin son aşaması: Anlaşmazlık sonrası ve barış antlaşmalarının hayata geçirilmesi

II – KARŞILAŞTIRMALI BARIŞ SÜREÇLERİ

El Salvador Süreci

Guatemala Süreci

Kuzey İrlanda Süreci

Güney Afrika Süreci

Tacikistan Süreci

Sierra Leone Süreci

Güney Sudan Süreci

Burundi Süreci

Endonezya Süreci (Açe)

Nepal Süreci

III – MÜZAKEREYE GİRİŞ

Eğitici Tablolar

Müzakerenin ana hedefleri

Kaçınılması gereken yanlışlar

Bir müzakere sürecinin ana şablonu

Müzakere Öncesi Temel İlkeler

Müzakereye başlama nedenleri

Müzakere aktörlerinin göz önünde bulundurulmasının önemi

Müzakere gündeminde insan hakları

Müzakerelerdeki krizlerin başlama sebepleri

AB tarafından terörist kabul edilen organizasyonların listesi

Terörist listesinde yer almalarına karşın silahlı gruplarla müzakere

Arabuluculuğun temel ilkeleri

Arabuluculukta yapılan 7 büyük hata

Kent diplomasisi ve paralel diplomasi

Bir anlaşmazlığa arabuluculukta tercih edilen popüler süreç

Mayer'in dört temel analitik aracı

Anlaşmazlıklara arabuluculuk yapılırken kullanılan bazı teknikler

Çeşitli aktörlerin rol oynadığı, çeşitli fonksiyonlara sahip bir süreç olarak arabuluculuk

Anlaşmazlıklarda görev alan arabulucular için ipuçları

I – BARIŞ SÜRECİNE GİRİŞ

GİRİŞ

“Bir barış süreci, hem şiddete son verebilecek bir anlaşma sağlamak, hem de üçüncü kişilerin arabuluculuğunun gerekebileceği müzakereler aracılığıyla bunu yerine getirmek için gösterilen bir çabadır.” Baştaki bu tanımla bir “sürecin”, anlık bir zaman dilimi olmadığını, diyalog ve mutabakat yoluyla fiziksel şiddete son verebilecek paktlar ya da anlaşmaların önünü açmak ve bu anlaşmaların yerine getirilmesiyle aynı şekilde anlaşmazlığın ortaya çıkmasına neden olmuş yapısal şiddetin üstesinden gelmeyi sağlayacak yeni bir ilerleme ve gelişim evresini başlatmak adına, belirli bir zaman diliminde, şiddetin ve silahlı anlaşmazlıkların hüküm sürdüğü önceki duruma son verecek anlaşmalar yapmak için müşterek bir çaba içerisinde olan, zarar görmüş tüm aktörlerin dâhil olduğu zamana yayılmış bir evre ya da aşamalar dizisi olduğunun altını çizmek istiyorum.

Bu yüzden bir “barış süreci” açık bir şekilde müzakere ve arabuluculuk evresini bünyesinde bulundurmaktadır, fakat bununla beraber, zaruri olarak alınan karara riayet bakımından bundan öte bir anlam taşımaktadır. Barış süreci, bir zirveden söz edilmesine ve hiç şüphesiz en belirginini olmasına karşın barış anlaşması ya da paktından çok daha öte olduğundan, eğer gerçekten şiddetin sona ermesi diğerlerinin yanı sıra refah, uyum, insani gelişme, kişisel gelişim ve sosyal adalet olarak anlaşılan yeni bir yapıcı barış durumu oluşturmaya muktedirse, aşağıda irdelenecek birkaç nihai aşamanın başlangıç noktası olmaktan daha öte bir anlam taşımamaktadır. Bu

bağlamda, hayata geçirilen “süreçler” ve özellikle anlaşmayı yerine getirmeye muktedir olmadıklarından sözde kalan ve yarı yolda kesilen başka süreçler vardır, buna bağlı olarak ortaya çıkardıkları beklentileri karşılayamadıklarından büyük bir hayal kırıklığı yaratmışlardır. Dahası, bu durumlarda, Orta Amerika buna şahit olmuştur, silahlı anlaşmazlık döneminde zarar görmüşlere denk yahut onlardan daha çok zarar görmüş kurbanlar doğurabilen, geçmişte yaşanan siyasal şiddet destekli yeni bir toplu şiddet durumunun ortaya çıkışına rastlamak olağandır.

Barış Süreci Modelleri		
Modeller	Dışarıdan destekli	Dışarıdan destek olmadan
1) Yeniden entegrasyon		Angola (FLEC – Kabinda Eksklavı Özgürlük Cephesi)
2) Siyasi ve ekonomik iktidar paylaşımı	Burundi Fildişi Sahili Liberya Kongo Demokratik Cumhuriyeti Somali	(Kolombiya - FARC – Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri)?
3) Mübadele		
a) Nükleer silahsızlanma karşılığı saldırmazlık	Kuzey Kore/ABD	
b) Demokrasi yoluyla barış	(Kolombiya-ELN-Uluslararası Kurtuluş Ordusu)? El Salvador Guatemala	(Kolombiya-FARC-Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri)? Nepal Güney Afrika
c) Toprak karşılığı barış	İsrail/Filistin	
d) İşsizlik yoluyla barış		Irak, Afganistan?
4) Çift yönlü güven artırıcı önlemler		India-Pakistan
5) Özerklik	Filipinler (MILF-Moro İslami Kurtuluş Cephesi) Endonezya (Açe) Sahra Sudan (Güney)	Kuzey İrlanda

Bu nedenle, bir barış sürecini başlatmak ve geliştirmek gerçek bir macera, belirsizlikler, engeller ve olasılıklarla dolu zorlu bir yüzleşme. Bunu ilk kez bir dağ tırmanmayla kıyaslayanlar vardır, ama öngörülemeyen, çoğunlukla engebeli yokuşların ve görünüşte ulaşılamaz tepelerin göze alınması gerektiğinden, bunun yol açtığı risk ve muam-malarla beraber, rölyef haritaları olmadan tırmanılacak bir dağ. Eğer barış sürecinde arabuluculuk ve sağlam sosyal destek yer alırsa, bu dağ benzetmesinde tırmanma stratejisi oluşturmamızda bize yardım edecek bir rehberimizin olacağı anlamına gelmektedir ve bu da rampada bize eşlik edenlerle, bizim için yokuşu daha katlanılabilir kılacak ve zirveye birlikte ulaşmamızı mümkün kılacak kişilerle birlikte başarının keyfini çıkarma ve ayrıca hayati önem taşıyan bir şey elde etmek anlamına gelir: ayrılık noktasına güvenli bir şekilde geri dönmek.

BARIŞ MÜRECI MODELLERİ

Günümüzde, ve çok yakın geçmişte, gerçekleşen barış süreci modelleri üzerine yapılan bir araştırma bize bunların her anlaşmazlığın temelini oluşturan talep türüyle çok yakından ilişkili olduklarını göstermektedir. Başka bir deyişle, tartışmanın ana teması sürecin modelini belirler. Bu bağlamda beş ana model çıkarabiliriz, yani, yeniden entegrasyon, iktidar paylaşımı, mübadele, güven artırıcı önlemler ve özerk yönetim.

İlk model, yeniden entegrasyon, nadiren başvurulmasına rağmen en basit olanıdır. Bir silahlı grubun, ekonomik yarar, profesyonel destek, sağlık, eğitim ve toplum hayatına adap-

te olmalarını sağlayacak olanaklara kavuşacakları bir STR (Silahsızlanma, Terhis ve Yeniden entegrasyon) programına katılarak topluma yeniden entegre olmak için elde edecekleri imkanlar karşılığında silah bıraktığı durumlara karşılık gelir. Bu model FLEC üyeleriyle Kabinda'nın Angola bölgesinde ve Ninjalarla Kongo'da izlenen modeldir. Bu ayrıca, temelde bu modeli silahlı gruplara "öneriyor" gibi yapan pek çok Hükümetin de arzuladığı modeldir, ama bu model silahlı grupların silah bırakmaya ve nedensiz yere teslim olmaya razı olmadığı "infaz" diyebileceğimiz diğer şeyle karıştırılmamalıdır. Bu nedenle, bu yeniden entegrasyon modeli, başarı sağlanması için tam olarak uyulması gereken STR'ye nasıl ulaşılacağı konusunda anlaşmaya varmak demektir. Bu süreçlerin plan ve programsız hazırlanması ve bunlara hak ettikleri önemin verilmemesi yüzünden muharıplerin terhisi konusunda pek çok başarısızlık yaşanmıştır. Muharıplerin silahları geri alma ve suç işleyen gruplar oluşturma riskinin göze alınması yanlıştır.

En yaygın modellerden biri olan ikinci model siyasi, ekonomik ve askeri iktidar paylaşımıdır, silahlı grupların, bir ülkenin siyasal liderliğini almak ve oradan ekonomiyi ve askeriyeyi yönetmek için iktidara yükselmeye çalıştığı zaman ortaya çıkar. Çeşitli silahlı grupların siyasal iktidarı paylaşmak için silah bıraktığı Burundi'deki barış süreçleri; Forces Nouvelles'in (Yeni Kuvvetler) Hükümetle iktidarı paylaştığı Fildişi Sahili'ndeki barış süreçleri; Liberya'daki barış süreçleri; çeşitli grupların iç anlaşmazlıklara son verilmesi karşılığında siyasal iktidar paylaşımının sağlandığı Diálogo Intercongolés'eye (Kongolular Arası Diyalog) katıldığı Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki barış süreçleri; ya da

kendi aralarında çarpışan çeşitli milis kuvvetleri buluşturan Geçici Federal Hükümet'in kurulduğu Somali'deki barış süreçleri, çok uzun zamandan beri birbirine muhalif aktörleri buluşturan Geçici Hükümetlere rastlamanın olağan bir durum olduğu bu anlaşma türünün örneğidir. Bu modelin dezavantajı, bahsi geçen geçici Hükümetlerde ekseriyetle eski silahlı aktörlerin yer alması ve siyasi değişim için demokratik ve barışçıl yollarla mücadele etmiş silahsız aktörleri arka planda bırakmalarıdır. Böylelikle siyasal iktidar paylaşımı modeli çoğu kez, özellikle siyasal iktidara erişim ülkenin doğal zenginliklerine ulaşım sağlayan bakanlıkları kontrol olanağı sağladığında ki böylece bu zenginliklerin kullanımı kazançlar konusunda sosyal paylaşımına hemen hemen hiç eğilimi olmayan aktörler tarafından düzenlenir hale gelecektir, “ganimet paylaşımı” diyebileceğimiz diğer modelle karıştırılır. Bu modelin küçük ama faydalı yönüyle ilgili diğer bir örnek, ganimet paylaşımından kazanç sağlayan sayısız aktörü memnun etmek için çok sayıda bakanlıkla (kırk kadar) Hükümetin aralarında oluşturdukları frekanstır.

Üçüncü model, barışın başka bir şey karşılığında elde edildiği mübadele dediğimiz şeydir. Bu modelin başka bir türü, çeşitli durumlarda, enerji ve gıda teminiyle ilgili güvencelerin yanı sıra Birleşik Devletler tarafından saldırmazlık paktı karşılığında elindeki nükleer silahları yok etmeye başlayan Kuzey Kore'nin izlediği tür olan “nükleer silahsızlanma karşılığı saldırmazlıktır.” Bu modelin diğer bir türü, İsrail ve Filistin arasındaki anlaşmanın temelini oluşturan “toprak karşılığı barıştır.” El Salvador ve Guatemala gibi ülkelerde barış süreçleri demokrasi ediniminin muadili olarak ortaya çıkmıştır. Normal bir demokratik

yönetim için gerekli koşulları elde etmek bu ülkelerde izlenen tüm müzakere sürecinin temelini oluşturmuştur ve muhtemelen Kolombiya Hükümeti'yle müzakere ederken şimdiye kadar siyasal iktidarı ele geçirmek gibi bir niyeti olmayan Kolombiyalı ELN gerillalarına rehberlik eden (ak-sine, tarihindeki bazı anlarda FARC gerillalarının arzuladığı şey olan da) büyük amaç de budur. Diğer bir yandan bu tür, Maocuların ülkede demokratik bir değişime yol açan siyasi parti platformuna katılmayı kabul ettikleri zaman Nepal'de yaşananları veya Afrika Ulusal Konseyi'nin (ANC), serbest seçim yoluyla siyasal iktidarı kazanmalarına sebep olacak bir müzakere ve uzlaşma sürecinde yer almak için silah bıraktığı Güney Afrika vakasını da kapsamaktadır. Son olarak, bu modelin diğer bir türü, Irak ve Afganistan gibi ülkelerde, her iki ülkedeki parçalanmaya bağlı olduğundan işsizliğin otomatikman barış oluşumunu sağlama garantisi olmamasına karşın, bu ülkelerde asayişin sağlanmasına izin verecek bir ortama kavuşmak için dış mihraklar nezdinde önkoşul olarak işsizliğin gerektiği, "işsizlik yoluyla barış" diyebileceğimiz tür olacaktır.

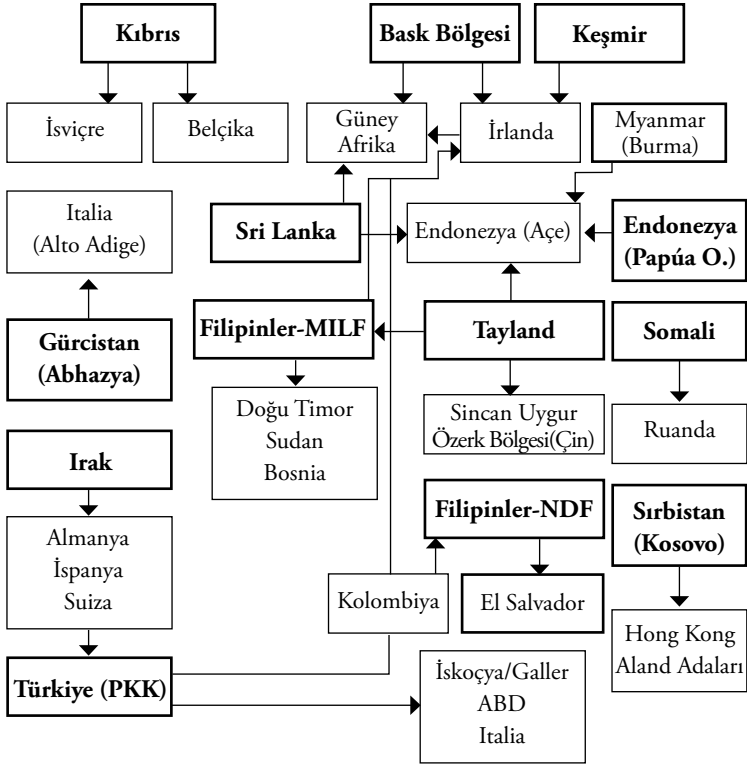
Azınlığı teşkil etmekle birlikte dördüncü barış süreci modeli güven artırıcı önlemlere dayanır, bu model altında Keşmir anlaşmazlığının çözümü için Hindistan ve Pakistan tarafından izlenen süreç desteklenmektedir. 2003'ten beri her ilki ülke de, ilişkilerin iyileştirilmesine ve iki ülke arasındaki sınırın, ya da Kontrol Hattı'nın, giderek daha az ayırıcı olmasını sağlamaya yönelik çok yönlü ve müteakabil bir dizi önlem almıştır. Nitekim diğer pek çok önlemin yanı sıra, demiryolu ve havayoluyla ulaşım yeniden sağlandı, spor etkinlikleri düzenlendi (bilhassa kriket), kendi (doğdukları)

şehirlerini ziyaret etmeleri için vize verildi, reşit olanların sınırı yaya olarak geçmesine izin verildi, uluslar arası taşımacılık yapan otobüslerin sayısı arttırıldı, bahsi geçen ülkelerin sahil güvenlikleri arasında bağ kuruldu, iki ülkenin elçiliğinde de personel sayısı arttırıldı, her iki taraftaki tutsaklar serbest bırakıldı ve daha pek çok şeye imza atıldı. Ayrıca 2002 yılında, posta hizmetleri, demiryolu ve kara yolu ulaşımı yeniden sağlanarak, diplomatik ilişkilere yeniden başlanarak, temas bölgelerindeki mayınlar temizlenerek, iki tarafın da geçmişte yaptıkları hataları kabul etmesiyle, (amacına uygun ve berabere sonuçlanan) dostluk maçları yaparak ve insani yardım gönderilerek iki Kore arasındaki ilişkilerin iyileştirilmesini kolaylaştırmak için güven artırıcı önlemler yürürlüğe konuldu. Diğer bir yandan yine 2002 yılında Sri Lanka'da milis grupların silahsızlanması, sınırların tekrar açılması, silahsız gerillaların serbest dolaşımı, gerillaların siyasi makam açması, askerler ve gerillalar tarafından kiliselerin ve okulların boşaltılması, askerlere gerillaların kontrol ettiği bölgelerde balık tutmaları için izin verilmesi, gerillaların yasa dışı davranışları durdurması, azınlıkların askere alınmaması, tahrip olmuş bölgelerin ıslahı, mülteci nüfusun geri dönüşünün kolaylaştırılması, mayınlı bölgelerin temizlenmesi, savunma bütçesinin düşürülmesi, bağış konferansının toplanmasına, Dünya Bankası tarafından kredi verilmesine ve özel sektörün ekonomik gelişimiyle ilgili kararlarının alındığı sonuçsuz barış anlaşmasında yürürlüğe konan güven artırıcı önlemleri görmek dikkat çekmek ilginç olacaktır. Ne yazık ki Sri Lanka vakasında bu önlemler, 26 yıllık anlaşmazlığın ardından Tamil Ealam Kurtuluş Kaplanları (LTTE) tamil gerilla birliğinin yenilmesi neticesinde 2009 yılında aniden kesilen müzakerelerin sürdürülmesi için yeterli değildi.

Son olarak beşinci model, “geçici siyasi yapı” olarak adlandırdığım otonomi ve bağımsızlık talepleri bulunan bölgelerde bir tür özerk yönetim elde edilmesine karşılık gelir. Kuzey İrlanda’da, Endonezya’da (Açe bölgesinde) ya da Sudan’ın güneyinde barış sağlayan ve Filipinlerde MILF’le müzakerelerin temelini oluşturan modeldir. Özerk yönetim, yalnızca bu bölgeye otonom bir statü vermeye niyetli olan Fas’ın karşı olduğu bağımsızlığı seçme olanağını da içeren özerk yönetimle ilgili bir referandum isteyen Sahravi’lerin (Batı Sahra’da yaşayan etnik grup) de talep ettiği şeydir. Her halükarda bu model günümüzde var olan anlaşmazlıkların en azından %40’ına cevap vermelidir, bu yüzden etnik, siyasi, dil, din ve demografik bir grubun başlangıç aşamasındaki taleplerini karşılayacak uygun formülü bulmak için müzakere sürecinde özerk yönetimle ilgili çok sayıda öneriye (otonomi, konfederasyon, simetrik ve asimetrik federal yapı (simetrik ve asimetrik federalizm), ortak hâkimiyet (ortak egemenlik), bağlı devletler, karma devlet türleri vb.) başvurulmalıdır.

BARIŞ AYNALARI

Gelişimi sırasında pek çok barış sürecinde, arka plandaki konudan ya da bir aynaymışçasına, başka bir kontekste izlenen metodoloji ya da prosedürden ilham alınmaktadır. Tüm anlaşmazlıkların ve bunlara yönelik her bir barış sürecinin ya da müzakerenin farklı olmasına rağmen her birinin diğerlerinin durumuna ilgi gösterdiği durumların olması olağandır; bu yüzden bir sürecin aktörlerinin (ister Hükümetler, ister silahlı gruplar, ister her ikisi birden olsun) detaylı bir şekilde inceleme yapması,

akıl danışması ve süreçleri için ya da karşılaştıkları veya gelecekte karşılaşılabilecekleri sorunlara bir çözüm yolu bulmak için bir ilham arayışıyla diğer kontektleri ziyaret etmeleri olağandır.

Örneğin Kıbrıs'ta iki taraflı ve ortak bir alanın oluşumunda, büyük ölçüde, İsviçre ve Belçika'daki federal modelden esinlenilmiştir; Bask Bölgesi'nde özgürlükçü sol her zaman İrlanda ve Güney Afrika'da izlenen metodolojiyi referans almıştır, ikincisi, ilkinin aynası ve referansı

durumundadır. İrlanda da Keşmir bölgesi için bir çözüm arayışında model teşkil eder, Filipinli MILF'ler otonom yapıyla ilgili tecrübeleri hakkında bir şeyler öğrenmek için oraya kadar seyahat etmişlerdir, ayrıca Doğu Timor, Sudan'ın güneyi ve Bosna'da yaşananlar da ilgilerini çekmiştir. Somali'de Ruanda'daki yargı deneyimi gözlemlenmiştir, Kosova'da (Sırbistan) Hong Kong ve Aland Adaları'ndaki (Danimarka) olaylar dikkatle incelenmiştir. Çeşitli etnik grupların otonom yapı talep ettikleri Myanmar'da (Burma) Endonezya'nın Açe bölgesinde izlenen deneyimi görmek için aynaya bakılmıştır, bu sırada Çin'de ele geçirilen Sincan Uygur Özerk Bölgesi'yle ilgili olayı inceleyen Tayland cephesinin ilgi odağı da Açe'dir. Gürcistan'da bilfiil otonom yapıya sahip Abhazya bölgesi, İtalyan Alto Adige bölgesinin otonom yapı deneyimini dikkatle takip etmiştir; Irak'ın siyasi liderleri, bu esnada, Almanya'yı dikkatle izlemiş ve Almanya'yı ziyaret etmişlerdir ve son olarak Türkiye'deki Kürtler ulusal projelerinin dizaynı için esin kaynağı olarak Avrupa'daki çeşitli modellerle (İspanya, İskoçya/Galler, İtalya) ve Birleşik Devletlerdeki modellerle ilgilenmiştir.

Bazen bu aynalar bir ülkenin belli bir anlaşmazlığı ele aldığı ya da başka bir grupla benzerlik taşıyan silahlı bir grupla mücadele ettiği yönetime referans bulmak için kullanılır. Bu, Kolombiya Hükümeti, NPA'nın (Yeni Halk Ordusu), politik kolu NDF (Ulusal Demokratik Cephe) 80'lerde El Salvador'da Hükümet ve FMLN (Farabundo Martí Ulusal Kurtuluş Cephesi) arasında yürütülen barış sürecini öğrenmek istemiştir, Filipinlerin komünist gerillalarla arasındaki anlaşmazlığı nasıl ele aldığıyla ilgilendiği zaman Kolombiya'da yaşanan durumdur.

BİR BARIŞ SÜRECİNİN TEMEL AŞAMALARI

Tüm barış süreci büyük bir zaman ayrılmasını gerektirir ve bunun göstergesi, bir barış sürecine başlanması ve bunun meyve vermesi için normal olarak uzun yıllardır ayırmaktır. Birkaç istisnaıyla beraber genelde, zamanın büyük bölümünün müzakerelere ayrıldığı aşamaların ne olduğunun az çok bilindiği bir şablon izlenir. Barış süreci müdahillerin (kaşifler), bir şeylerden vazgeçmek zorunda kalacakları müzakere sürecine başlamaya gerçekten istekli tarafların ikna edilmesi için çalıştığı ön müzakere olarak da adlandırılan ilk keşif, ya da deneme, aşamasıyla işlemeye başlar. Bu an çok kritiktir çünkü çoğunlukla, yeniden silahlanmak için dikkat dağıtıcı bir manevra olarak zaman kazanmak, eylemsizlik ya da sadece stratejinin hesaplanması adına taraflardan, Hükümet ya da silahlı gruptan biri tam olarak ikna olmadan müzakerelere başlanır. Eğer öyleyse, başlatılması durumunda, müzakereler başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkûmdur. Bu 2001 yılında Kolombiya, Caguan'da FARC ve Andrés Pastrana Hükümeti arasında başarısızlıkla sonuçlanan görüşmelerde gerçekleşen durumdur. Kendilerini güçlü ve daha kuvvetli gören FARC daha fazla güçlenmek için anı yaşamak adına müzakerelere yön verdi, bu yüzden zamandan faydalanacakları ama ilerleme kaydedilemeyen son derece yavaş bir metodoloji seçtiler. Bu denemenin son derece kötü bir şekilde başarısızlıkla sonuçlanması amacıyla, on yıllık bir sürenin müzakeresiz geçmesine neden olmuş bir tetikleyici, bir uçak kaçırma olayı, eksikti. Barış ya da yüzleşme açısından, bu aldatmacaların pahalıya patlamaktadır.

Ayrıca keşif evresinde suikast ve saldırı emsalleri olduğundan gelecek delegeler için mutlak güvenlikle ilgili koşullar derinlemesine incelenir, çok iyi bir şekilde tanımlanmış ilkelerle sağlanması gereken mutlak güvenlik temin edilmeden hiç kimse diyalog kurmak için maceraya atılmaz. Diğer bir yandan programın ve izlenecek metodolojinin kararlaştırıldığı, gündem öncesinin ya da açılış gündeminin belirlendiği, ilk yol haritasının ilkelerinin saptandığı ve temel anlaşmazlık ya da esas uyuşmazlıklarla (meta anlaşmazlık) ilgili çelişkilerin açıklığa kavuşturulduğu bu aşamada anlaşmanın yerine getirilmesi için belli teminatlar aranır. Kısacası bu aşamada, süreç içerisinde güven tesis edilmesine çalışılır, üçüncü kişilerin oynayabileceği rol kararlaştırılır, (aynı müzakerenin temeli olan) projelerdeki aldatmacalar bir kenara bırakılır ve karşı tarafı tanıyarak, ona aracılık için gerekli meşruluğu sağlayarak bu aşama sonlandırılır. Bir kez bu keşif çalışması gerçekleştiğinde, “nasıl yapılacağı” konusunda ilerleme kaydedilmesi için “kararlaştırılması gerekenler konusunda anlaşmaya” varılır. Bu adımların toplamı, her şeyin düzgün gitmesi için yapılması gereken bir “yol haritası” ya da iskelet yapıyı oluşturan şeydir. Bu yol haritası, aşağıda görüleceği gibi, bir çalışma planından başka bir şey değildir, çoğunlukla, izlenecek adımların taslağının çizildiği ve sürecin gidişatının belirlendiği bir şemadır.

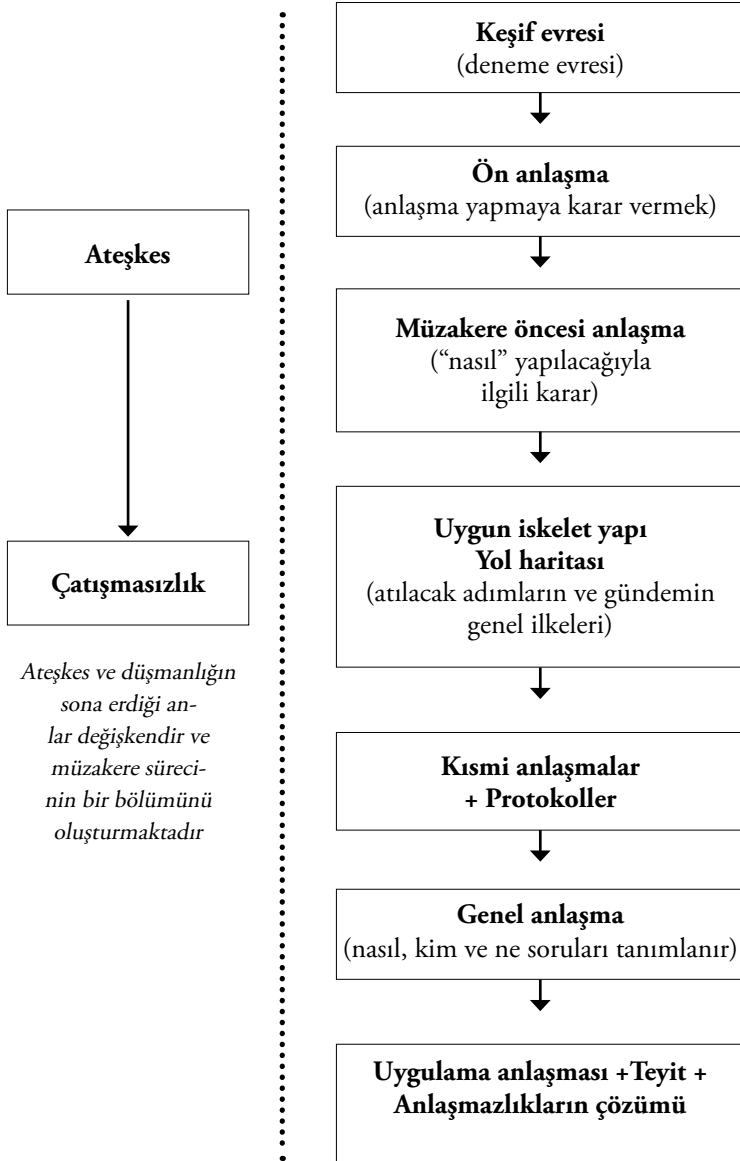
Bir kez müzakere başladığında, taraflar muhataplarının meşru olduğunu, yani, esas aktörlerin karar verme yetkisine sahip temsilcileri olduklarını anlayacaktır. Müzakere masasında aktörler kenara itilmez, bu yüzden her zaman aktörlere söz hakkının verildiği bir tutumla başlamak

gerekir, talepte bulunanlar arasında yer almasalar da anlaşmazlığın çözümünde kilit noktadadırlar. Bir masaya aktörlerin dostlarını davet etmenin anlamı yoktur, tabi ki daha rahatlatıcıdır, ama gerçek muhalifler olmalarının dışında. Bu müzakerenin gerekçesi, muhalif taraflara “herkes kazanır, hiç kimse kaybetmez” şemasıyla, yani, birinin kazanıp diğerinin kaybettiği sıfır toplam yaklaşımı dikkate alınmaksızın “ben kazanırsam sen de kazanırsın” şemasıyla ortak çıkar sağlama fikrinin yer aldığı zihinsel bir prizma altında diyalog kurabileceklerini hissettirmektir.

Eğer müzakere tatmin edici bir şekilde ilerliyorsa asli gündem konuları (zaten daha önce kararlaştırılmış esas gündem konuları) ele alınabilecek ve zaten güven sağlanmış

Barış süreçlerindeki mutad evreler

olduğundan aynı şekilde, ilgili protokollerle birlikte nasıl yerine getirileceğinin ve bunu kimin uygulayacağını belirleneceği bir nihai anlaşma sağlanmasına izin verecek bir anlaşmaya ya da en azından kısmi anlaşmalara varılmasını çok kolaylaştıracak olan şahsi münasebete geçilecektir. Nihayetinde bu bizi, uygulama anlaşmalarına, teyit formlarına ve son aşamalarda ortaya çıkabilecek olası anlaşmazlıkların nasıl çözüleceğine götürecektir.

Bu süreç sırasında olası ateşkes bildirimlerinin ve/veya Uluslar Arası İnsan Hakları (UİK) ilkelerine riayetle ilişkili olduğundan daha çok sivil nüfusa yönelik eylemlerin (taciz, tehdit, alt yapı tesislerinin tahribi, adam kaçıрма vb.) son verildiği ateşkes olarak da anlaşılan, düşmanlıkların sona ermesiyle ilgili olası bildirimlerin kontrol edilmesi gerekecektir. Günümüz barış süreçleri ve sürecin yer almadığı anlaşmazlıklar

1960'larda ortaya çıkmış 82 silahlı çatışmanın 2009'un sonlarındaki durumu		
	Sayı	%
Barış anlaşmasıyla sonuçlananlar	22	26'8
Kusurlu bir barış anlaşmasıyla sonuçlananlar	6	7'3
Çözüm aşamasındakiler	7	8'5
Tam olarak çözülemeyenler	10	12'2
Askeri zaferle sonuçlananlar	7	8'5
Çözülememişler	30	36'6
TOPLAM	82	100'0

Bu insanlar anlaşmaya mahkûm mudur? Irak'taki, Afganistan'daki, İsrail-Filistin'deki ya da çok uzun zamandır devam eden diğer anlaşmazlıklar gibi böylesine karmaşık anlaşmazlıklar karşısında tam tersi bir durum gözüküyor. Bununla birlikte 1960'larda ortaya çıkıp günümüze kadar

süren anlaşmazlıklarla ilgili bir istatistik bizlere bahsi geçen anlaşmazlıkların hala çözümlenmemiş olduklarını ya da başka bir tür anlaşmayla sonuçlandıklarını göstermektedir.

İlgili tabloda gösterildiği gibi, çok daha fazla anlaşmazlık (3 kat) başka bir tür anlaşmayla sonuçlanırken, anlaşmazlıkların sadece çok küçük bir bölümü taraflardan birinin zaferi ve diğerinin yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Dolayısıyla bugüne kadar çözülemeyen anlaşmazlıkların bir gün bir müzakere masasında sonuçlanacağını ummak için yeterince sebep vardır. Ne kadar zorlu ve kalıcı olsalar da mevcut anlaşmazlıkların pek çoğunun askeri yüzleşmeye karşın barışçıl yolla çözümünüyle ilgili umudumuzu devam ettirmemizi sağlayan müzakere kültürünün hakim olduğu bir çağdayız. Endonezya (Açe), Kuzey İrlanda, Sudan'ın güneyi, Nepal, Burundi ya da Lübnan gibi çok farklı kontekstlerde barış sağlanmasına olanak vermiş ve arkalarında onlarca, yüzlerce, hatta binlerce mağdur

2010'un başlarında müzakere sürecinin yer almadığı anlaşmazlıklar

Silahlı anlaşmazlıklar	Cezayir (AQMI – İslami Mağrip El Kaide Örgütü), Çad (çeşitli gruplar), Etiyopya (Ogadan – Milli Kurtuluş Cephesi), Ruanda (FDLR Özgürlükçü ve Demokratik Ruanda Güçleri?), Somali (al Shabab), Sudan (Darfur, çeşitli gruplar), Sudan (güney taraf), Kolombiya (ELN, FARC, milis gruplar), Filipinler (Abu Sayyaf – İslami Direniş Hareketi Ebu Sayyaf), Hindistan (CPI – Hindistan Komünist Partisi), Hindistan (Manipur), Pakistan (kuzeybatı), Tayland (güney), Rusya (Çeçenistan), Rusya (İnguşya - İnguşetya), Irak, Yemen
Çözümlenmemiş eski silahlı anlaşmazlıklar	Sri Lanka, Endonezya (Batı Papua), Gürcistan (Güney Osetya)
TOPLAM	20

Kaynak: 2010 barış süreçleri almanağı, Icaria Editorial 2010

bırakarak onlarca yıl sürmüş anlaşmazlıklara son vermiş, beş yıllık 2005-2009¹ döneminde imzalanan 25 anlaşmada bu müzakere kültürü yansımaktadır. Sözü edilen müzakere kültürü, 2010'un başında hala müzakere sürecinin başlamadığı, 17'si silahlı anlaşmazlık olarak sınıflandırılan 20 anlaşmazlığa yönelik bir iyimserlik çağrısıdır.

Müzakerenin olmadığı bu dünyaya karşın Mali, Nijer, Çad, Etiyopya, Eritre, Nijerya, Orta Afrika Cumhuriyet, Sudan, Uganda, Batı Sahra, Filipinler, Hindistan, Pakistan, Nepal, Myanmar, Çin, Tayvan, Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, Rusya (Kosova), Moldova, Türkiye, İsrail ve Filistin gibi ülkelerde, farklı konsolidasyon düzeylerinde olmalarına karşın, çok sayıda süreç başlamıştır. Bilhassa kesintiye uğramış ve sık sık kriz anlarına sahne olan ama uygun koşullar sağlanırsa olası bir olumlu sonuç çıkmasını ümit etmemize olanak veren minimum düzeyde müzakere yapısına sahip süreçler ele alınmaktadır.

SÜREÇ SÜRELERİ VE SÜREÇ İÇERISİNDEKİ TURLAR

Guatemala ya da İrlanda olaylarında belirtildiği gibi, barış süreçleri nadiren çok kısa bir zaman dilimi içerisinde gerçekleşir. Çoğunlukla on yıllık bir süre gerekir ve birkaç

1 Endonezya (Açe), Kuzey İrlanda, Sudan'ın güneyi, Sudan (doğu), Sudan (Darfur-SLA Minawi – Sudan Kurtuluş Hareketi), Nepal (CPN – Nepal Birleşik Komünist Partisi), İsrail-Lübnan, Benin-Burkina Faso, Burundi (FNL – Ulusal Kurtuluş Güçleri), RCA – Orta Afrika Cumhuriyeti (Demokrasi Hareketi Halk Ordusu), Kenya, Kolombiya (ERG – Guevaracı Devrim Ordusu), Sri Lanka (TMVP), Gürcistan-Rusya, Lübnan, Mali (Mali Demokratik Değişim İttifakı), Çad (Ulusal Hareket), Orta Afrika Cumhuriyeti (Demokratik Halk Cephesi), Kongo Demokratik Cumhuriyeti (Halk Savunması Ulusal Kongresi), Somali (ARS – Yeni Liberasyon İttifakı), Hindistan (DHD), Myanmar (KNU-KNLA Barış Konseyi), Tayland-Kamboçya.

yıl daha sürmesi normaldir. İlk keşif temaslarından nihai anlaşmanın imzalanmasına kadar uzun bir süre geçer ve bu esnada diyalog turları, muhtemel ateşkesler ve karşılıklı görüşmelerle müzakere süreci pekiştirilmeye çalışılacaktır. Genelde ilk görüşmeler başlayana kadar uzun zaman geçer (Filipinlerde MILF'le 15, Sri Lanka'da LTTE'yle 10, Sudan'da SPLA'yla (Sudan Halk Kurtuluş Ordusu) 11, Kolombiya'da ELN'yle 27 yıl beklenmiştir) ve bir kez ilk temas sağlandığında yıllarca, duruma göre aylar ya da yıllar alabilecek, müzakere turlarının yürütülmesi elzemdir. Örneğin şöyle ki, 1991'den 2007'ye kadar geçen 17 yıl bo-

ELN ile müzakere turları

1991	Karakas (Venezuela) ve Tlaxcala (Meksika)		
1992			
1993			
1994		2005	Aralık 1. Tur
1995		2006	Ocak
1996			Şubat 2. Tur
1997	Madrid		Mart
1998	La Havana		Nisan 3. Tur
1999			Mayıs
2000			Haziran
2001	La Habana		Temmuz
2002			Ağustos
2003	Meksika		Eylül
2004	La Havana		Ekim 4. Tur
2005			Kasım
2006			Aralık
2007		2007	Ocak 5. Tur
			Şubat
			Mart 6. Tur
			Nisan
			Mayıs 7. Tur
			Haziran
			Temmuz 8. Tur
			Ağustos

yunca ELN ve Kolombiya Hükümeti altı müzakere aşaması geçirmiştir: ilki 1991'de, Karakas ve Tlaxcala'da; ikincisi 1998'de Madrid'de; üçüncüsü 1999'da Küba'da; dördüncüsü 2002'de yine Küba'da; beşincisi 2004'te Meksika'da ve altıncısı 2005'in aralık ve 2007'nin ekim ayı arasında Küba'da gerçekleşmiştir. Bu son aşamada, Karakas'ta delegelerin önceki iki görüşmesi dışında tüm görüşmeler Havana'da olmak üzere sekiz tur atılmıştır. Müzakereler olumlu bir sonuç elde edilemeden son buldu ve bu satırların kaleme alındığı esnada başlayan bir müzakere yoktu.

Kenya'da gerçekleşen ve IGAD'ın (Hükümetler Arası Kalkınma Otoritesi) finanse ettiği Sudan Hükümeti ve SPLA arasındaki barış görüşmelerinde, aylık bazda sayısı dokuzu bulan müzakere turu gerçekleşmişti ve pek çok turun atıldığı, (şehir içerisinde İslam hukukuna başvurulması, güç ve kaynak dağılımı, askeri güvenlik ve güneydeki üç vilayetin statüsüyle ilgili ana sözleşme gibi) daha karmaşık olanların haricinde, her bir müzakere turunun farklı bir teması vardı. Kolombiya Hükümeti ELN üyelerinin toplanması ve kimliklerinin saptanmasını talep ettiğinde son müzakere turunun yarıda kesildiği ELN'nin girişimleriyle arasındaki fark şudur ki SPLA'yla yapılan müzakere, daha önce prosedürün temasıyla ilgili müzakerede başarı sağlanan gündemle ilgili asli konuları içerir. Bu yüzden, temel şartlar konusunda anlaşma sağlanamaması ve asli konuların görüşülememesi yüzünden başarısızlıkla sonuçlanmaya mahkûm bir müzakerede hayal kırıklığı yaşamamamız ve hüsrana uğramamamız için prosedürle ilgili konuların, işleri nasıl ve hangi şekilde halledeceğimizin, müzakere öncesi evrede, yani, keşif aşamasında ele alınması önemlidir.

BİR TUR SENARYOSU: ELN İLE ATILAN İLK TUR

Önemsiz gibi görünen detayların, bu tura katılan delegelerin gerekli görüşmeleri yapmak için kendilerini yeterince rahat hissetmeleri adına belirleyici bir rol oynadığı müzakerelerde bir turun gerçekleşmesi, doğru bir şekilde yerine getirilmesi adına, tam bir altyapı desteği gerektirmektedir. Örnek olarak, 2005 Aralık ayında Havana şehrinde ELN ve Kolombiya Hükümeti arasında gerçekleşen, iştirakçilerin, sonunda ulusal barışın hedef alındığı ve Kolombiya halkının bundan fayda sağlayacak asıl kişiler olduğu bir süreçte ilerleme kaydetme isteklerini açıkladıkları ilk müzakere turunda geçen senaryoyu detaylıca anlatmaya devam ediyoruz. Yine de bu basit raporu açıklamak için gelecek evrelerde (ikinci tur 2006 Şubatında gerçekleşmiştir) keşiflere süreklilik kazandırmak adına iki tarafında derinlemesine irdelendiği çeşitli toplantı günlerinden bahsetmek gerekir.

Kolombiya Hükümeti cephesinde Barış Yüksek Temsilciliği'nin muhatabı olarak Luis Carlos Restrepo yer aldı, ELN cephesinde bahsi geçen gerilla sözcüsü Pacho Galán ve Merkez Komite'nin (COCE) üyesi Antonio García görev aldı. Kentin kenar mahallesinde, güvenli ve insanların nadiren kullandığı, bu yüzden bu tip bir etkinliği gerçekleştirmek için ideal bir yerde, diplomatik bir bölgede yer alan büyük bir bina olan Otel Palco'nun çatısı altında birçok kez bir araya geldiler. Kolombiya Hükümeti tarafından izin verilen ELN'yle buluşma noktası ve ELN sözcüsüyle konuşmak ve ona farklı sosyal kesimler hakkındaki kaygılarını iletme için toplumun çeşitli zümrelerinden yüzlerce temsilcinin gelip gittiği bir yer olan Medellin Barış Yuvası'nın yapımına aylarca

destek vermiş beş garantör tarafından temsil edilen sivil halk delegelere eşlik etmiştir. Oteldeki toplantıların bazılarında beraberinde gelen üç ülkenin temsilcileri sahne almıştır: İspanya, Norveç ve İsviçre'nin diplomatları görüşmelerin sorunsuz gitmesi için bilgi ve becerilerini paylaşmıştır. Bu diplomatların danışmanlardan oluşan ekipleri vardı. Küba, kendi adına, ev sahibi ülke olarak hareket etti ve bu sıfatla toplantının sorunsuz ilerlemesi için gerekli tüm lojistik altyapıyı sağladı ve topraklarını açtı. Böylece ELN heyeti, bir bahçesi ve ziyaretçi kabul edebilecekleri bir salonla bu amaç için donatılmış bir evde kaldı. Dost ülkelerin elçilikleri, müzakere taraflarının rahat ve gayri resmi bir ortamda konuşabilecekleri davetler verilmesi için kendi yerlerini (salon ve bahçeler) tahsis etti. Böylece müzakere masasında görüşülenler, resmi müzakerenin baskısından ve basından uzak bu yerlerde değerlendirilebiliyor ya da bunlara eklemeler yapılabiliyordu. Otelde, katılımcılar arasında daimi bir diyalogun gerçekleşmesi için evrensel bir plandan (otel, elçilikler, ELN evi) çağrı yapılmışçasına iştirakçiler arasında, tabii ki gayri resmi, toplantıların ve görüşmelerin yapılması için tüm yerlerden (basın odaları, bahçeler, havuz, odalar, restoranlar) yararlanılabiliyordu.

“TIKANAN SÜREÇLER”. BATI SAHRA VAKASI.

Taraflar zamanla sabit bir konumda kalmak istediklerinden bir zamanlar silahlı çatışmaların yaşandığı çözülmemiş anlaşmazlıkların bazıları hiç ilerlemez, bu, anlaşmazlığın çözümü için resmi bir mekanizma olmasına karşın çözüme ulaşmayı zorlaştırmaktadır. Tıkanan bu süreçlerle ilgili eğitici bir vaka da Batı Sahra'nınkidir.

Aslında, 1991 yılından beri Birleşmiş Milletleri formüle ettiği bir “iyileştirme planı” olmasına karşın, taraflar, Fas ve Polisario Cephesi, bunun nasıl uygulanacağını bilmiyordu, ne de alternatif bir yol arıyorlardı. Bahsi geçen iyileştirme planı, sömürge döneminden beri mevcut seçmen listesinde yer alan Sahraevi halkının özerkliğiyle ilgili bir referandum düzenlenmesini ön görüyordu. Bununla birlikte Fas, bağımsızlığın bir seçenek olarak göz önüne alınacağı bir referandumun yapılmasına karşı çıkarken, olası seçmenlerin sayısını arttırarak sözü edilen listenin önüne pek çok engel çıkardı. 2003 yılında BM Genel Sekreterlik özel temsilcisi, üç aşamada gerçekleşmesi öngörülen 2. Baker Planını ortaya koydu. İlk aşamada, savaş tutsakları serbest bırakılacak, tüm ordular terhis edilecek ve ikinci aşamada bayrak, para birimi, gümrük, posta, telekomünikasyon, dış ilişkiler, milli güvenlik ve savunmayla ilgili olanların dışında geniş yetkilere sahip Batı Sahra Mercı, Yasama ve Yürütme Meclisi Başkanı'nın seçileceği seçim kampanyalarının düzenlenecekti; üçüncü aşamada, dört ya da beş yıl sonra, 1991 yılının İyileştirme Planı'nın ya da Fas'ın sunduğu otonomi anlaşmasının oylanacağı, 1991'de hazırlanmış seçim listesinde görünen, UNHCR'nin (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği) 2001'in ekim ayındaki yurda geri dönecek kişilerle ilgili listede yer alan ya da 1999'un sonundan beri Batı Sahra'da sürekli ikamet eden reşit kişilerin oy verme hakkına sahip olacağı, BM tarafından organize edilen bir referandum yapılacaktı. Polisario Cephesi bu planın şartlarını kabul etmesine rağmen, durumun onların çıkarlarına uygun görünmesine karşın hiçbir şey elde edememekten korkan Fas Hükümeti tarafından reddedildi.

Gelişimin kaydedildiği müzakere turları ya da iki taraf için de makul bir çözüm bulmak adına tarafları mü-

zakere etmeye davet eden Güvenlik Konseyi'nin çözüm turları sırasında sık sık istişarede bulunulmasına karşın, o andan itibaren BM Genel Sekreterlik özel temsilcileri, tarafların tutumlarını değiştirmeyi başaramadı. Bir taraftan Güvenlik Konseyi, bahsi geçen konseydeki güçler dengesi ve Fransa'nın sıkı bir şekilde sürdürdüğü engellemeler yüzünden mümkün gözükmeyen barışı uygulama konusunda bir çözüm ortaya koyamamış gibi gözükürken, diğer taraftan Güvenlik Konseyi'nin tarafların tutumlarından vazgeçmesini sağlayacak yeterli nüfuzu da bulunmamaktaydı. Bununla birlikte çözüm büyük olasılıkla, tarihte bu gibi tutumlarda ele alınandan farklı bir uzlaşma formülü bulmaktan geçiyor. Bu uzlaşma formülü, Fas'ın bir referandum yapmaktan vazgeçmesi ve sözü edilen referandumun yapılmadığı bu dönemde, ki bu referandumdaki asıl sorun bahsi geçen özerkliğin pekiştirilmesine ve mevcut tıkanıklığa bir alternatif üretilmesine zaman tanıyacak mevcut özerk statünün kabul edilip edilmeyeceğiydi, Polisario Cephesi'nin yürürlükte olan ara aşamayı kabul etmesi olarak düşünülebilir. Bu, ilkinden özerkliğin aleyhinde bir sonuç çıkması durumunda Güvenlik Konseyi'nin ikinci bir referandum yapmaya karar vermesine engel olmayacaktır.

SÜRECE BAŞLAMAK İÇİN GEREKLİ ŞARTLAR

Yukarda belirtildiği gibi pek çok süreçte, özellikle en köklü olanlarda, ilk müzakerelere başlamak yıllar almıştır. Bununla birlikte müzakereler bir kez başladığında bunları açık tutmaya çalışmak için çok fazla zaman ayrılması olağandır. Örnek olarak, 20072 yılındaki bir istatistik

Yeni Halk Ordusu'nun politik kolu, NDF'nin, askeri ömrünün %31,3'ünü müzakere etmeye ayırdığını yansıtmaktaydı ve müzakere etmeye başladıklarından beri bahsi geçen amaç uğruna bu oran %60'a çıkmıştır. Silahlı anlaşmazlığın kısa süre önce sona erdiği Sudan'ın güneyinde SPLA gerillaları tarihinin %24,6'sını müzakere etmeye adanmıştır. Kolombiya'da diğer Kolombiyalı gerilla grubu, ELN, zamanının sadece %8,5'ini buna ayırmışken (tamil gerillaları, LTTE vakasında %3,3'tü), FARC vakasında bu yüzde %22,8'lerdedir.

Her halükarda belli bir süreliğine, daha sonra yarıda kesilseler de, barış sürecine başlamak için yeterli optimum koşulların mevcut olduğunu göz önüne aldığımızı vurgulamak önemlidir. Bu koşullar nelerdir? Temelde on tanedirler. Evvela muhatapların siyasi olarak siyasi olarak zımnen tanınması gerekmektedir, bununla birlikte, barok tarzında, diplomatik, tefrit tarzda ve geçmişteki tartışmaları konu alabilse de, açık olması tercih edilir. Bu tanınma arabulucular ya da söz konusu silahlı grubun temsilcileri yoluyla sağlanabilir. Dahası, müzakereler delegeler için üzerinde anlaşmaya varılacak şeyin yerine getirilmesi konusunda teminatın yanı sıra mutlak güvenlik sağlamalıdır. Dördüncüsü, meta-anlaşmazlık, yani yaklaşımlardaki farklılığı oluşturan şeyin özü hakkında anlaşmaya varılması gerekmektedir ama en azından müşterek bir şekilde sorun olarak gördüğümüz şeyin tanınması ve buna müzakere masasında yer ve zaman ayrılması gerekmektedir.

2 Vicenç Fisas, "Anuario de Procesos de Paz 2007", Icaria Editorial, 2007, s. 204.

Bir barış sürecine başlamak için gerekli 10 minimum koşul

1. Muhatapların tanınması
 2. Güvenlik
 3. Teminatlar
 4. Meta-anlaşmazlık üzerinde anlaşma
 5. Bir şeylerden vazgeçmeye hazır bulunma
 6. Bir şey oluşturma isteği
 7. Bir şey kazanma ihtimali
 8. Nasıl açıklanacağını bilmek
 9. Kolaylık sağlamak
 10. Halka söz hakkı vermek
-

Beşinci koşul, cömertliği ve müzakere masasına oturma isteğini belli edecek, diğer taraf için anlamlı olacak bir şeylerden vazgeçmeye hazır bulunmaktır. Altıncısı barış sürecine başlamanın, yeni bir şeyin oluşumunda yer almayı sağlayacağına güvence vermektir. Yedinci koşul, barış sürecinin başlamasıyla (kendi ve başkaları adına) bir şey kazanma (ya da kaybetme) olasılığının fazla olduğuna güvence vermektir ki bu sürece olan güveni arttıracaktır. Sekizinci, kendileri için olduğu kadar dışarıdan gelenler içinde aşağılama ya da yenilgi anlamı değil, tam destek, cömertlik ve yapıcılık içeren bir sürece başlandığının nasıl anlatılacağına bilinmesini gerekliliğiyle ilgilidir ki bu da iletişim ve ideolojik yorumun hâkim olması anlamına gelir. Eğer dışarıdan kolaylık sağlanıyorsa, bunların karşılıklı olarak kabul edilir ve bunlara tamamen güvenmek gerekir. Son olarak onuncu koşul dikey boyut, yani son sözün halka verilmesiyle ilgili olandır. Pek çok durumda onlar adına konuşulur ama onların fikri asla alınmaz. Gerçek bir barış süreci, asli konuların en alt tabakadan başlayarak

yorumlanması için halkın kendisini ifade edeceği kanallar ortaya koymalı.

2003 yılındaki üç barış sürecinin, daha belirgin olarak Endonezya (Açe bölgesi), İsrail-Filistin ve Nepal barış süreçlerinin durumuyla ilgili çekilen röntgen bizlere o zaman yaşanan üç başarısızlığın sebeplerini gösterir ve aşağıdaki soruyu muallâkta bırakır: Neler olup bittiğini anlamadan, süreç içerisinde güvenlik ve güven oluşturmadan, gerçekten ne istendiğini bilmeden ve tarafların her biri hakkındaki zaruri elementleri ya da tüm bu kişilerin verdiği zararı anlamadan barış sağlanabilir mi? Aslında, 2005'te tatmin edici bir şekilde sonuçlanan Açe vakasında, 2003'te başarısızlığa götüren nedenler emniyetsizlik, güvensizlik, müzakere-de sonuçlanmayan siyasi uyuşmazlıklar (elzem talepler), anlaşmaların hatalı yorumlanması ve uzlaştırıcı süreçle ilgili sorunlardı. İsrail ve Filistin arasındaki müzakerelerle ilgili vakada başarısızlığın nedenleri şiddet kültürü (derin kültür), etki-tepki dinamiği (hemen şiddetle karşılık verme ihtiyacı), emniyetsizlik, güvensizlik, müzakere-de sonuçlanmayan siyasi uyuşmazlıklar, (verilebilecek zararın sembolik simetrisi de olsa) askeri güçteki asimetri ve (Birleşik Devletler ve Diplomatik Dörtlünün rolleri arasındaki karmaşa yüzünden) uzlaştırıcı sürecin anlaşılmamasıydı. 2006 yılında barış anlaşmasının yapıldığı Nepal vakasında, 2003 senesindeki başarısızlık, emniyetsizlik, güvensizlik, elzem taleplerdeki uyuşmazlık ve uluslar arası desteğin eksiklik yüzünden yaşanmış olabilir.

Eldeki bu on şartla birlikte uygun olan şey, verilen bir senaryo da hangi koşulların başarısız olacağını sorgulamaktır.

Bu yüzde, birkaç örneğe yer vermek adına kendimize Kolombiya'da, Irak'ta, Bask Bölgesi'nde, Gürcistan'da ve Çeçenistan'da hangi koşulların eksik olduğunu sorarsak, belirli bir yerdeki, mevcut boşlukları kapatmak için izlenecek stratejileri tasarlanmasını sağlayacak eksik olan birincil öğeleri yakalayabiliriz.

BARIŞ SÜREÇLERİNDEKİ MUTAT TEHLİKELER

Son yıllardaki barış süreçlerinin gelişimini gözleyerek en mutata risk faktörleri hakkında bir fikir edinebiliriz. Çoğunlukla bir barış sürecine başlamayı zorlaştıran ya da normal gidişatına ket vuran özellikler sergilerler. En mutata risk faktörlerinden bazıları, aktörlerin tam olarak ikna olmayışıdır. Açıkçası, taraflardan biri müzakereye başlamaya tam olarak ikna olmadan bir gün yarıda kesilecek olan bir müzakereye başlanabilir, ama bu durum hemen fark edilecek ve diğer taraf o tarafı samimiyetsizlikle ve tamamen stratejik nedenlerden ötürü kasten böyle davranmakla suçlayacağından müzakere tehlikeye atılacaktır. Bu yüzden taraflar tamamen ikna olana kadar, bu müzakere zamanının geldiğini gösterir, sürece başlamamak daha iyidir.

İkinci bir risk faktörü de, nasıl olursa olsun, dış yardımları ciddiye almamak ya da onları hiçe saymaktır. Genelde arabuluculukların, garantörlerin, teyit eden kişilerin ya da dış teşviklerin desteğine ihtiyaç duyulur ve bu yardımları es geçmek tavsiye edilmez. Bu yüzden bu dış yardımlardan fayda sağlamak için, yabancı birimlerin eline düşmemek gibi yanlış bahaneler ve kendine yeterlilik tutumlarından kaçınarak açık fikirli olunmalıdır. Bu

dışa açılım hiçbir koşulda arabuluculuğun zorla kabulüne karşılık gelmez, bu yapılacak başka bir hata olacaktır. Bu durumda hayal kırıklığı ve reddin ortaya çıkması uzun sürmeyeceğinden, arabuluculuk gönüllü olarak ve isteyerek yapılmalı, asla zorla dayatılmamalıdır.

Bir diğer mutlak risk, mantıksız beklentiler içine girmektir. Bir barış süreci belirsizlikler ve sorunlarla doludur ve başarısız sonuç ve geçici aksaklık olasılığı çok yüksektir. Bu yüzden ilk sıkıntı karşısında hayal kırıklığına neden olacağından yanlış beklentiler içine girmek iyi değildir. Daha akıllıca olanı, sürecin özündeki zorlukların farkında olmak ve bu zorlukları aşmak için gerekli gereçleri temin etmektir.

Süreçlerin büyük bölümünde karşılaşılabilecek bir risk de anlaşmazlıkların ve müzakereye katılan gruplar arasında bölünmelerin ortaya çıkmasıdır. Bunun sebebi, anlaşmazlık ve savaş ekonomisine uyum sağlamış, silahlı çatışmanın ortaya çıkmasından karşılaştırmalı üstünlük sağlayan ve bu yüzden bunun sonlandırılmasına karşı düşmanca bir tutum takınan kesimlerin oluşudur. Süreci sabote eden kişilere dönüşürler ve yeni şiddet dalgaları yaratmaktan çekinmezler. Bu “yağmacıların” eylemleriyle başa çıkmak, müzakere yollarının açık tutulmasına yardım eden kişilerin en önemli görevlerinden biridir.

Benzer şekilde süreç sırasında karara bağlanmış bir ateşkesin nasıl bozulduğunu gözlemlemek olağandır, korku doğurur ve müzakereyi bozmak için bahane verir. Bu bağlamda çoğu defa, anlaşmayı bozmanın daha kolay olduğu hesaba katılarak, bir ateşkes anlaşmasının olmasını

önkoşul olarak öne sürmekten mi yoksa bunu talep etmekten mi vazgeçmenin daha iyi olacağı ikilemi ortaya çıkar. Açıkçası olabildiğince az şiddet içerecek şekilde müzakere etmek iyidir ve eğer bir ateşkes anlaşması olursa bu daha iyi, ama bu her zaman mümkün değildir, bu yüzden ateşkesin ihlal edildiği muhtemel durumlarda müzakerelere devamı dikkatle sürdürülmelidir.

Bir barış sürecinde en uygun olan çok az aktörle görüşme yapmaktır, fakat bu her zaman olası değildir ve zaman zaman pek çok kişiyle müzakere etmek gerekir. Genellikle müzakereden çıkar sağlamak isteyen ve silah kullanarak da olsa iktidardan pay elde etmeyi arzulayan kişilerin olması dolayısıyla, bazen bir aktör müzakereye başladığında gruplara ayrılır. Darfur anlaşmazlığı bunun bir örneğidir. 2003'ün başlarında müzakere başladığında sadece iki grup, JEM (Adalet ve Eşitlik Hareketi) ve SLA vardı. Altı yıl sonra SLA bir düzineden fazla gruba ayrılmıştı, bu bir araya gelmesi ya da en azından ortak bir tutum sergilenmesi için bir dizi müzakerenin daha yapılmasına neden oldu. Şiddet yanlısı aktörlerin sayısı arttıkça, bir anlaşmaya varmak daha karmaşık ve daha zor bir hal alır. Bununla birlikte yıkıcı potansiyelini ve süreci boykot etme potansiyelini gösteren hiç kimsenin müzakere dışında bırakılmamasını sağlamak önemlidir. Bu yüzden, örnek olarak, Filistin vakasında Hamas'ın (İslami Direniş Hareketi), (El Aksa Şehitleri Tugayıyla beraber) El Fetih'in yanı sıra (Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi) silahlı bir kolu (İzzeddin El Kassam Tugayları) vardır. Filistin İslami Cihat Örgütüyle birlikte, bu gruplar barış anlaşmasının dışında kalabilir mi? Bir müzakere sürecindeki kaçınılmaz muhataplar değiller midir?

İster bölgedeki silah ticaretinden, isterse komşu ülkelere göç etmek zorunda kalmış kişilerden ötürü olsun, iç anlaşmazlıkların bölgesel bir boyuta sahip olduğunu varsayarsak, anlaşmazlıkta yer almaları ve düşman konumunda kalmaları olağandır. Bu, süreçteki risklerden bir diğeridir. Son olarak şunu belirtmek gerekir ki, güncel anlaşmazlıklarda ve özellikle Afrika kıtasında anlaşmazlığın devamına bağlı olan muazzam boyutta ekonomik çıkarlar söz konusudur. Bir toprağın belli bölgelerinde savaş ekonomisinin gelişimi bir barış anlaşmasının imzalanmasının aleyhinde yer alan bazı çıkarlar oluşturur ve ahşap, elmas, petrol, kotlan yada diğer mineraller sömürüldüğünden anlaşmazlığın uzunluğu kolaylıkla rant sağlanmasına izin verir. Bu bağlamda barış sağlanması, savaşın devamından daha büyük bir teşvik edici olduğundan bir ekonomik strateji oluşturmak elzemdir.

Barış süreçlerindeki mutad riskler

Aktörlerin tam olarak ikna edilememesi

Dış desteğin eksikliği

Dayatıla arabuluculuk

Aşırı beklentiler

Görüş ayrılıkları ve şiddet oluşumu

Ateşkesin ihlali

Çok sayıda silahlı aktörün varlığı

Düşman komşuların varlığı

Anlaşmazlığın devamına bağlı ekonomik çıkarlar

İki tanesinde (Endonezya ve Nepal) 2005 yılında barış anlaşması yapılmasına karşın 2003 yılında krizin yaşandığı üç süreci örnek açısından ele alarak, süreçteki krizi açıklayan

yenilenen bir dizi gerekçeyi gözlemledik ve bunlar aşağıdaki sonucu genel hususları hazırlamamızı sağladı: Neler olup bittiğini anlamadan, süreç içerisinde güvenlik ve güven oluşturmadan, gerçekten ne istendiğini bilmeden ve tarafların her biri hakkındaki zaruri elementleri ya da tüm bu kişilerin verdiği zararı anlamadan barış sağlanabilir mi?

2003 senesindeki üç başarısızlığın sebepleri		
Barış anlaşmasının yapıldığı sene		
Endonezya (Açe)	2005	Emniyetsizlik Güvensizlik Taleplerde uyumsuzluk Anlaşmaların hatalı yorumlanması Uzlaştırıcı süreçle ilgili sorunlar
İsrail/ANP		Şiddet Kültürü Etki-tepki dinamiği (şiddetle karşılık verme) Emniyetsizlik Güvensizlik Taleplerde uyumsuzluk Askeri güç asimetrisi Uzlaştırıcı sürecin iyi anlaşlamaması
Nepal	2005	Emniyetsizlik Güvensizlik Taleplerde uyumsuzluk Uluslar arası desteğin eksikliği

SÜREÇLERDEN ÇIKARILACAK DERSLER

Stellenbosch Üniversitesi, Tel Aviv Üniversitesi, Ben Gurion Üniversitesi, Bask Bölgesi Üniversitesi ve Kolombiya Siyasi Alternatifler Merkezi'nde çalışan akademisyenlerle beraber INCORE tarafından yürütülen “Şiddeti Terk Etmek”³

³ John Darby & Roger Mac Ginty, *The Management of Peace Processes*, Palgrave, 2000

adlı bir projeye göre, beş barış süreciyle (Güney Afrika, Kuzey İrlanda, İsrail-Filistin, Bask Bölgesi ve Sri Lanka) ilgili bu çalışma kaynak alınarak çeşitli değişkenlerin etkileşimi ve bunların etkileri çözümlenebilmektedir. Bu etkiler altı ana başlığa ayrılmıştır:

- 1) Şiddet ve güvenlik konuları
- 2) Ekonomik faktörler
- 3) Yabancı aktörlerin rolü
- 4) Popüler yanıtlar
- 5) Semboller ve ritüeller
- 6) Siyasal ve anayasal düzenlemelere yönelik ilerlemeler

Şiddet ve güvenlik konularında, aynı projeyi hazırlayanlara göre, savaş boyunca insanlar şiddeti rutin hale gelmiş sosyal bir fenomen olarak kanıksadıklarından çalışma konusu olan toplumdaki şiddet kültürünün ağırlığı hesaplanmalıdır. Bununla birlikte barış anlaşmasının imzalanmasıyla suç, silahların varlığının devamına bağlı olarak artmaya devam edebilir (Güney Afrika, Guatemala ve el Salvador'daki durum budur).⁴ Şiddet döneminde türeyen askeri teçhizatı dağıtmaya yönelik şüpheler ve zorluklar da buna ilave edilebilir ve eğer bu teçhizatlar dağıtılırsa, yeterli iş imkanı bulunmaması yüzünden terhis sürecinin tamamlanamama riski oluşur, böylece bazı unsurların barış sürecini boykot etmeye çalışma ihtimali doğar. Bazı durumlarda korkunun, müzakere halindeki bazı grupların disiplinsiz üyeleri tarafından şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesine yol açtığı gözlemlenmiştir. Her halükarda, daha önce bahsedildiği gibi, sürecin dışında kalmış, sürecin başarısızlığı için elle-

4 Vicenç Fisas, *Adiós a las armas*, Icaria, 1999

rinden gelen her şeyi yapacak aktörlerin, bozguncuların (“yağmacılar”) ortaya çıkması olağandır.

Ekonomik faktörlere gelince, barış süreçleri, maalesef, “barıştan kar” değil “barıştan zarar” edilmesine sebep olur. Anlaşmazlık sırasında sebep olunan yıkım, nadiren yeni yatırım vaatleriyle telafi edilir, bu da huzursuzluğa ve protestolara yol açar. Birçok durumda savaşın, ülke ekonomisine çok pahalıya mal olduğu unutulmamalıdır. 1999’da Sri Lanka’da savaşın bedeli 723 milyon dolar, bütçeden %13 daha fazlaydı ve 2002 yılında savaş Liberya’da gayri safi yurtiçi hasılanın %30’unu tüketmişti. Bununla beraber, olumlu bir unsur olarak, tüccarlar ve ticaret sektörleri barışın desteklenmesinde çok aktif bir rol oynayabilir. Bu, Kuzey İrlanda, Güney Afrika ve Somali’de gerçekleşen durumdur.

Yabancı aktörlerin rolü, anlaşmazlığa bir çözüm bulmak adına olumlu ya da olumsuz etkiye sahip olabilir. Eğer bir komşu ülke, çıkarlarının tehlikeye gireceğini hissederse, sürecin gelişimini etkilemek adına anlaşmazlığa müdahale etmeye çalışabilir. Aynı şekilde, arabulucu gibi davranan diasporalar muhalif tarafların ikisini de finanse edebilir. Aktörlerin yanı sıra dinamikleri değiştirmeye yardım edebilecek dış faktörler de vardır. Örneğin, Soğuk Savaş’ın ve komünizm korkusunun sona ermesi Güney Afrika sürecine yardımcı olmuştur. 1987’de Sri Lanka Hükümeti, bu iki ülkedeki tamil diasporalarının arabulucular üzerinde çok fazla etkili olmasından korktuğundan Kanada ve Norveç’in arabuluculuk önerilerini geri çevirmiştir. Buna karşın, ABD’deki İrlandalılar cemiyeti, IRA’yı (İrlanda Cumhuriyet Ordusu) ateşkes yapmaya ikna etmede olumlu

bir rol oynamıştır. 1996'da, Uganda'daki anlaşmazlıkta, Acholi halkının barıştırılması için girişimlerde bulunan ve gruplar arası iletişim ağı kuran İngiliz diasporası içindeki Ugandalılar tarafından Kacoke Madit örgütü kurulmuştur. Komşu ülkeler genelde teklifler sunarak ya da müzakere için yer önererek anlaşmazlığın çözülmesine yardımcı olmaya çalışır. Açıklamak gerekirse, örneğin, Tanzania'nın Burundi'ye, Gabon'un Kongo'ya, Çin'in Kuzey Kore'ye, Malezya'nın Filipinlere, Mısır'ın İsrail'e ya da Kenya'nın Somali ve Sudan'a yardımı bu şekildedir.

Dördüncü faktör popüler yanıtlar olacaktır. Kamuyu harekete geçirmede başarı ya da başarısızlık ve sivil toplum gücü, bunu elde etmek için yıllarca geç kalınmış bile olsa, barışçıl bir çözüm bulmak adına önemli faktörlerdir. Son derece popüler olan belli göstergeler "fırsat pencereleri" olabilirler (1992'de 28 Güney Afrikalı eylemcinin katledilmesi, İrlanda'da Omagh'da gerçekleşen bombalı saldırı, Kolombiya'daki Halk Fermanı vb. gibi), ama bunlar belirleyici unsurlar değil, sadece siyasi süreçte ve yeni kararlar alınmasında az çok etkisi olacak geçiş dönemleridir.

Semboller ve ritüellere gelirsek, bu çalışma şunu teyit etti ki etnik anlaşmazlıklarda sembolik ifadeler (bayraklar, türküler, kültürel bağlantılar) süratle benimsenmekte, dini ve dilsel unsurlar geri kazanılmaktadır. Uzlaşmayı kolaylaştırmaktan ziyade zorlaştırmak için kullanılmaları olağandır. Bunun bir örneği, Kuzey İrlanda'da Turuncu Düzen'in yaptığı yürüyüşlerdir. Bununla birlikte, semboller uzlaşma lehine akıllıca kullanılabilir. Örneğin Mandela, Güney Afrika'da beyazların egemen olduğu bir spora,

Rugby Dünya Kupası Finali'ne katıldığı ve Springbok kulübünün formasını giydiği zamanki gibi bazı sembolik jestleri başarıyla kullanmıştır. Olumlu sembolik jestler, hayal gücü ve âlicenaplıkla karşı tarafı şaşırtmayı başaran ve şüphe ve kuşku içeren tavırları azaltan davranışlardır. Sadece lütufluk ya da hor görme belirtisi içermediklerinde ve onlarla siyasal bir avantaj elde etmeye çalışılmadığında faydalı olurlar.

Son olarak, siyasal ya da anayasal bir düzenlemeye yönelik ilerlemelere gelecek olursak, taraflar arasında başlangıç aşamasındaki şüpheyi kaldırmak ve sürece başlamak ve diyalog yoluyla devam etmek için önkoşulların konulup konulmayacağına karar bağlanması önemlidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi bir barış anlaşması, anlaşma hükümlerini sınırlamamalıdır. Üzerinde karara varılan şey, genellikle ülkeyi ya da toplumu kötü etkileyen somut problemleri çözmeye yönelik anlaşmalar ya da yeni seçimlerle beraber halkın önüne serilerek meşrulaştırılmalıdır.

YOL HARITALARI

Daha önce bahsedildiği üzere taraflar, bir barış sürecinin ilk aşamalarında, genellikle müzakere öncesi evrede, yapılacaklar hakkında, öngörülen bazı değişikliklerin hesaba katılmasını sağlayacak değişkenlerle birlikte ardışık bir düzende atılacak adımların belirlendiği bir çalışma şeması üzerinde anlaşma sağlar. Bu şemaya “yol haritası” denir ve yapılması gerekenler üzerine zihinsel bir haritanın olması adına çok kullanışlıdır. Bir yol haritası, gündemle ilgili ayrıntıların tanımlandığı bir örtük belge değildir. Şuan

sözü edilen gündem, daha sonraki bir zamanda özenle hazırlanır ve tartışmanın asli konularını içerir. Diğer taraftan yol haritasında atılacak bu adımlar, kimin neyi ne şekilde yapacağını tanımlar. Bu kadar. Yol gösteren bir rehberdir ve süreç içerisinde ortaya çıkan pek çok sorunu çözüme kavuşturmaz ama bu sorunlardan kaçınmaya yardımcı olur.

Örneğin Kolombiya vakasında Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı. 2003 yılında bu ülkedeki iki gerilla birliği için geçerli olan, o zamana yönelik bir yol haritasının gösterildiği “Callejón con salida” (Çıkar Yol) başlıklı bir rapor kaleme aldı. Şema üç aşamadan oluşuyordu (açık diyalog, müzakere ve müzakere edilmiş çıkış). Birincisinde, açık diyalogun müdahalelere karşı korunacağı ve üçüncü şahıslardan yardım alınacağı belirtiliyordu. Ayrıca geçmişte yaşananlardan ders çıkarılacağı ve kısa ömürlü hükümetlere ait değil, devlet politikası olarak bir barış stratejisinin özenle hazırlanacağı da belirtiliyordu. Müzakere evresi hakkında ise eğer mümkünse, bir örnek olacağı, yani, önceliği olan üç konuyu, söylemek gerekirse, uluslar arası düzey, gerillaların sosyal temeli ve reformları içeren (2000 yılında Caguan'daki görüşmelerde izlenenden farklı) küçük bir gündemle birlikte aceleye getirilmeden yapılacak bir müzakerenin sahneye konulacağı da belirtilmekteydi. Aynı şekilde Avrupa ülkelerinden kolaylık ve BM'den koordinasyon sağlanabileceği de belirtiliyordu. Son olarak, müzakere edilen çıkış Birleşik Devletlerin onayını alacak, Devlet tarafından gerçek imtiyazlar tanınacak ve bir referandum yapılmasına karar verilecekti. Görüleceği gibi, yol haritası müzakerede ayrıntılı bir şekilde verilen konularda ilerleme sağlamaz, sadece içinden geçilmesi gereken bir yapıdır.

Bariř Kùltürü Okulu (UAB)
Kolombiya Hükümeti ve ELN arasındaki
Müzakereler için yol haritası önerisi
Mayıs 2005

0. EVRE: YAKLAşIM RUHUNUN GERİ KAZANILMASI

Süre: kısa (haftalık)

- Görüşmelerin Itagüf'de devam etmesi için Vatikan Elçiliği'nin kolaylık göstermesi.
- Yakın zamanda gerçekleşecek gibi gözükken aracısız Hükümet-ELN görüşmesi meydana geldiğinde ortaya çıkacak sorunların üstesinden gelmek.

1. EVRE: ÖNCEKİ KONSENSUS HAKKINDA (Itagüf'den itibaren)

Süre: kısa (haftalık)

- Saldırıya yönelik askeri hareketlerin karşılıklı olarak durdurulması için ön anlaşma
- Anlaşmazlıkların sona ermesindeki finansal öğelerin kapsamı ve 2. evrede Hükümetin asıl sorunu öncelikli konu olarak ele alma taahhüdü hakkında genel kapsamlı ön anlaşma.
- 2. evrenin gerçekleşmesi durumunda ELN'nin alıkoyma vakalarının durdurulacağına dair topluma vereceği tek taraflı taahhüt.
- Siyasi nedenlerden ötürü tutuklanan ELN'lilerin ve ELN tarafından alıkonulan kişilerin serbest bırakılmasına yönelik ön anlaşma.
- Mayından arındırmayı da içeren eylemlerin arttırılmasına yönelik anlaşma.
- Gelecek evrelerin prosedürüyle ilgili sorunlar hakkında anlaşma

(toplantının yeri, yöntemler, koşullar, takvim, şeffaflık, yanlış anlamaların giderilmesi vs.)

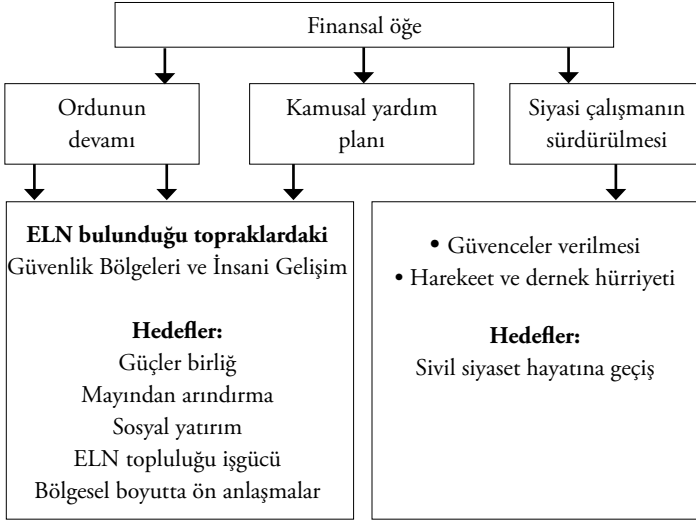
COCE'nin (Merkez Komite) ön anlaşmalar için resmi onayı.

Saldırıya yönelik askeri hareketlerin karşılıklı durdurulması.

ELN cephesinde alıkoyma vakalarının tek taraflı durdurulması.

2. EVRE: HÜKÜMET-COCE ARASINDAKİ ARACISIZ GÖRÜŞMELER. İNSANİ ANLAŞMALAR VE DİĞER GÜVEN TEDBİRLERİ

Ateşkesin gerçekleşmesi:

- Ekonomik kaynakların somutlaştırılması.
- Yönetim mekanizmaları ve şeffaflığın oluşumu.
- Güçler ayrılığı ögesi: Varlık gösterdiği ülkenin çeşitli bölgelerinde ELN güçler birliğinin dizaynı

- Güvenlik ögesi
- Ulusal ve uluslar arası teyit ve refakatin somutlaştırılması.
- Önceki yönetim döneminde Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanan “görüşme bölgesi” düzenlemeleriyle ilgili bazı konuların ıslahı.
- ELN tarafından alıkonulan kişilerin serbest bırakılması
- Siyasi nedenlerden ötürü tutuklanan ELN üyelerinin serbest bırakılması.
- Hükümetin, ELN'nin uluslar arası terörist listesinden çıkartılma talebi.
- Silah kullanımını sınırlandırma anlaşması.
- Mayından arındırmayı da içeren eylemleri arttırmaya yönelik anlaşmalar.
- Ulusal Kongre'nin metodolojisiyle ilgili anlaşma.
- Sürece yönelik legal yapı
- AUC (Kolombiya Birleşik Meşru Müdafaa Kuvvetleri) ve FARC tarafından riayet gösterileceğine dair teminatlar.
- Hükümet-ELN barış müzakerelerine yönelik gündemle ilgili anlaşma.

3. EVRE: GÜVEN ANLAŞMALARININ UYGULANMASI

- Güvenlik Bölgeleri ve İnsani Gelişme'nin oluşumu (ZSDH)
- Üzerinde anlaşma sağlanan sosyal yatırımların ve alt yapı tesislerinin hayata geçirilmesi.
- Ulusal ve uluslar arası onayın mevcudiyeti.
- Mayından arındırma çalışmaları.
- ZSDH'deki (ve muhtemelen, bazı yabancı ülkelerdeki) ön anlaşmalar.
- Bölgedeki topluluklarla diyalogda, (özellikle madencilik, enerji, tarım endüstrisi ve sosyal hizmetlerle ilgili) müşterek sosyal sorumluluk anlaşmasının dizaynı ve imzalanmasında ulusal ve uluslar arası şirketlerin yer alması.

4. EVRE: ULUSAL KONGRE

- 3. evre başladıktan altı ay sonra
- Süre: kısa (haftalık).

5. EVRE: BARIŞLA İLGİLİ GÜNDEM TARTIŞMASI

- 4. ve 5. evreye paralel gelişme gösterir.

6. EVRE: UYGULAMA

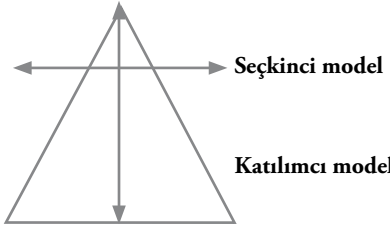
- Ulusal Kongre kararları ve barışla ilgili gündem anlaşması.
- Ulusal Kongre'nin toplanmasına yönelik anlaşma.

7. EVRE: TERHİS, SİLAHSIZLANMA VE REİNTEGRASYON.

- Süre: silahsızlanma ve terhis: ortalama (haftalık)
- Yeniden entegrasyon: uzun (yıllık)

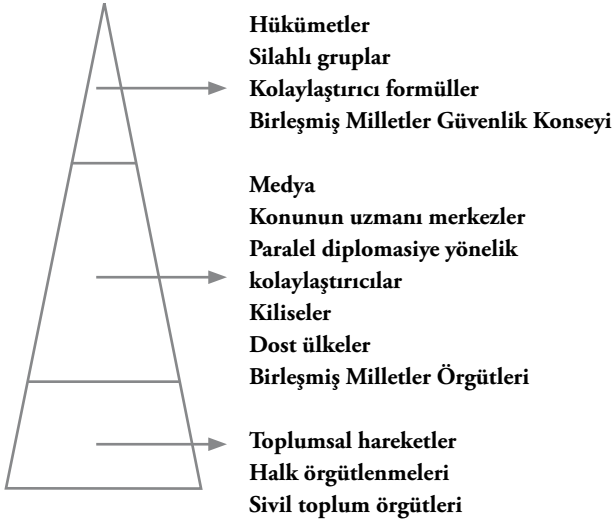
BARIŞ SÜRECİNİN AKTÖRLERİ: KİM NE YAPAR?

Başta belirttiğimiz gibi, daha sürecin ilk dakikalarından itibaren ya da daha ileri evrelerde topluma söz hakkı verilmesini sağlayan katılımcı yapılar oluşturmada toplumun başrolü üstlendiği, Guatemala ya da Güney Afrika'nınki gibi, barış süreci modelleri vardır. Diğer modellerde mikrofon, asıl aktörlere (Hükümet ve silahlı gruplar) ve süreci kolaylaştıracak bir grup oluşturan olası refakatçilere verilmiştir. Her vakada katılımcı ya da seçkinci süreçler bulunduğu için, bir süreç içerisinde farklı rollere sahip pek çok aktör yer alır.

Normalde bir barış süreci içerisinde görebileceğimiz aktör türlerini bir piramitte gösterirsek, tepe noktada resmi aktörler ve kolaylaştırıcılarla karşılaştığımızı görürüz. Bunlar en göze çarpan aktörlerdir, eğer süreç başarılı bir şekilde ilerlerse bu kişilere medyada rastlayabiliriz ve bu kişiler barış anlaşmasının son karesinde görünmektedirler. Burada, sadece gündeminde anlaşmazlığa yer verilen vakalarda, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi de boy gösterir.

Piramidin daha aşağısında yer alan ikinci kademede, sürece eşlik eden ülkeler, (siyasi, ekonomik ve bazen, onay verilirse, askeri alanda) diplomatik yardımlar, medya, müdahil olan kiliseler, BM kuruluşları, destek birimle-

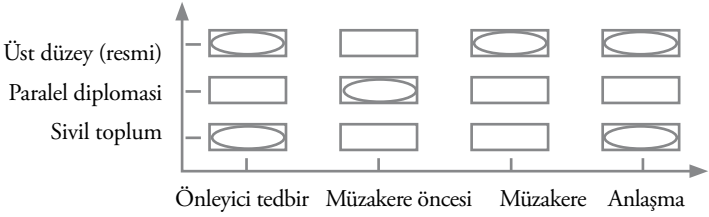

ri, anlaşmazlıklarda arabuluculuk ve çözüm konusunda uzmanlaşmış merkezler vb. gibi aktörlerin boy gösterdiği bir orta alana rastlamaktayız. Bu alanda İnsani Diyalog Merkezi, Carter Merkezi, St. Giles Cemiyeti vb. yer alacaktır.

Piramidin temelinde, sürecin tamamına destek veren sivil toplum örgütleri, toplumsal hareketler ve halk örgütlenmeleriyle karşılaşmaktayız.

Başka bir açıdan, süreçteki farklı evreler göz önüne alındığında, müzakere öncesi evrede daha aktif bir rol oynayan paralel diplomasiye karşın, sivil toplumun barış süreçlerine en yaygın katılım düzeyinin, önleyici tedbir ve anlaşma sonrası ya da uygulamaya ilişkin ilk ve son evrelere karşılık geldiğini görmekteyiz. Diğer taraftan resmi diplomasi, esas itibariyle her evrede etkinlik göstermektedir.

Mutat katılım seviyeleri

SÜREÇLERİN SON AŞAMASI: ANLAŞMAZLIK SONRASI VE BARIŞ ANTLAŞMALARININ HAYATA GEÇİRİLMESİ

Bir barış sürecinin gerçek anlamda bir anlaşmanın imzalanmasıyla başladığını söyleyenler vardır. Sonra o kritik an gelir. Keşif ve müzakere aşamaları geride bırakılır ve üzerinde anlaşma sağlanan konunun hayata geçirileceği yeni bir evreye girilir. Eğer başarılı olunursa iyi bir barış sürecinden bahsedebiliriz, eğer başarısız olunursa yeni şiddet olaylarının ve adaletsizliğin ortaya çıkması ve anlaşmanın faziletleri konusunda şüpheye düşülmesi pek muhtemeldir. Pek çok kişiye “Bunca sıkıntıya değdi mi?” diye sorulacaktır. Ne olursa olsun buna değmiştir çünkü silahlı şiddete, kardeşlerin birbirine düşman olup karşı karşıya gelmelerine, savaşın acımasızlığına son verilmiştir, ama barış sağlanamamıştır.

Silahlı yüzleşmenin sona ermesi, maddi manevi zarar görmüş her şeyin yeniden inşasına olanak verir. Bundan sonra birkaç yıl boyunca, aşağıdaki gündem içerisinde yer alan en az sekiz alanda çaba harcamamız gereken savaş sonrası yeniden inşa konusundan söz edilir:

1 – Demokratikleşme sürecine destek

Devletin modernizasyonu
Demokratik eğitim
Güvenlik yapısında reform
Seçim süreçlerine destek
Yargı sisteminin pekiştirilmesi
Sivil topluma destek
Yurttaşlık eğitimi

2 – İnsan haklarının gözetimi

İnsan hakları eğitimi
İnsan hakları temsilcilerinin desteği
Uzman kuruluşların ve mahkemelerin oluşumu
Uluslar Arası İnsan Hakları'nın yaygınlaşması

3 – Barış sürecinin pekiştirilmesi

Anlaşmaların teyit edilmesi
Uzlaştırma ve diyalog organlarına destek
Barış komisyonlarının kurulması
Hakikat Komisyonu'nun kurulması

4 – Sivilleşme

Mayından arındırma
Silahlı Kuvvetlerin ve askeri bütçenin düşürülmesi
Savaşa katılan birliklerin ihracı
Eski muharıplerden kurulu bir Silahlı Kuvvetler oluşumu
İnsan güvenliğine dair yeni konseptler

5 – Eski muhâriplerin silâhsızlandırılması, terhisi ve yeniden entegrasyonu

Yer değişimi

Eğitim, sağlık ve gıda desteği

Yetiştirme

Üretici projelere destek

Küçük işletme ve ortaklıkların oluşumu

Aile eğitimi

6 – Mültecilerin ve sürgünlerin geri dönüşüne destek

Acil insani yardım

Gıda yardımı

Sağlık yardımı

Yerleştirme

7 – Mağdurlara ve kurbanların ailelerine destek

8 – Tahrip olmuş bölgelerin ıslahı

Yeniden alt yapılandırma çalışmaları

Bir anlaşmanın altına imza atan istisnasız tüm ülkeler, çok büyük bir dizi siyasi, ekonomik ve sosyal zorluklarla yüzleşmek zorundadır ve ancak bu zorlukların aşılması durumunda, asıl anlaşmazlık konusunda gerçek bir ilerlemeden söz edilebilir. Bu zorlukların ortaya çıkışına örnek oluşturan üç vaka: bu üç ülkenin yüzleşmek zorunda kaldığı zorluk türlerini görmek için, her biri ayrı zamanlarda, 2005, 2007 ve 2009'un başında imzalanan üç barış anlaşmasıyla birlikte, Sudan'ın Güneyi, Fildişi Sahili (Fildişi Kıyısı) ve Burundi hakkında 2009'un sonlarında kısa bir inceleme yapıldı. Sonuç aşağıdaki gibidir:

Sudan'ın güneyi: seçmen kütüğü, silah ticareti, petrol gelirlerinin dağıtımı, insan hakları ihlalleri, istihbarat teşkilatlarının reformunda gecikme, kabileler arası çatışma ve emniyetsizliğin artmasıyla ilgili sorunlar.

Fildişi Sahili: seçimlerin ertelenmesi, asi birlikler arası çatışma, doğal kaynakları kontrol mücadelesi, toprak kontrolü için yapılan çekişmeler, toplumsal dokunun hassas oluşu, güvenlik güçleri tarafından aşırı güç kullanımı, küçük çocuklara yönelik insan hakları ihlalleri, yurdundan gönderilmiş kişiler hakkında bilgi eksikliği, topluluklar arası gerilim, hükümet taraftarı milislerin silahsızlandırılmasında gecikme ve asilerin entegrasyon sorunları.

Burundi: eski muhriplerin silahsızlandırılması ve terhisinde gecikme, hafif silahların çoğalması, insan hakları ihlalleri, toprak mülkiyeti için çıkan çatışmalar, seçim kanununa yönelik şüpheler ve muhalif kuvvetler bünyesindeki bölünmeler.

Görüldüğü üzere, sorunlardan bazıları üç ülkede de ortaktır ve diğer sorunlar, aylar hatta yıllar önce imzalanmış anlaşmaların uygulanmasında gecikmeye yol açmıştır, bu da bize bu anlaşmaları karşılamamanın çok meşakkatli olduğunu gösterir.

II – KARŞILAŞTIRMALI BARIŞ SÜRECİ

Bu bölüm on ülkede cereyan eden barış süreçlerini özetlemektedir: El Salvador, Guatemala, Kuzey İrlanda, Güney Afrika, Tacikistan, Sierra Leone, Sudan'ın güneyi, Burundi, Endonezya (Açe) ve Nepal. Nepal'da dört yıldan Kuzey İrlanda'da 21 yıla kadar süren, 1984 (El Salvador) ve 2002 (Nepal) yılları arasında girişilen süreçler yer almaktadır. Büyük çoğunluğunda arabuluculuk yapılmıştır (Birleşmiş Milletler – 4 kez) ve esas isteklere gelince, dört tanesi ülkenin demokratikleşmesi, üç tanesi siyasi iktidar ayrılığı ve üç tanesi de otonomi üzerinedir. Geri kalan ülkelerde süreçler piramit şekline çok daha uygun bir şekilde gerçekleşirken, iki süreçte (Guatemala ve Güney Afrika) geniş toplumsal katılım gerçekleşmiştir. Anlaşmaların sonuçlanmasıyla, bazı süreçlerde Güven Komisyonları'nın kurulmasına rağmen, tüm süreçlerde muharıpler için genel af çıkarılmıştır. Anlaşmazlık sırasında savaşta yer alan tüm muhalif gruplar, barış anlaşmaları yoluyla ortaya çıkan yeni Hükümetlerde sorumluluk almışlardır.

	Dönem	Yıl	Arabulucu	Esas istek
El Salvador	1984-1994	10	BM	Ülkenin demokratikleştirilmesi
Guatemala	1985-1996	11	BM	Ülkenin demokratikleştirilmesi
Kuzey İrlanda	1987-2008	21	-	Otonomi

	Dönem	Yıl	Arabulucu	Esas istek
Güney Afrika	1989-1994	5	-	Ülkenin demokratikleştirilmesi
Tacikistan	1992-1997	5	BM	Siyasi iktidar ayrılığı
Sierra Leone	1994-2002	8	BM	Siyasi iktidar ayrılığı
Sudan'ın güneyi	1998-2005	7	IGAD	Otonomi
Burundi	1998-2008	10	Tanzanya Güney Afrika	Siyasi iktidar ayrılığı
Endonezya (Açe)	2000-2005	5	CDH (Frankofon Merkez Hü- manist Partisi) Finlandiya	Otonomi
Nepal	2002-2006	4	-	Ülkenin demokratikleştirilmesi

Müzakereye oturma ve barış sürecine başlama sebepleri farklıydı, ama her vakada savaş yorgunluğu ve halkın barış isteğini belirleyiciydi. Tacikistan'ın yanı sıra El Salvador ve Guatemala'da da diyaloglar lehine bölgesel kontekst (Contadora Grubu) belirleyici olmuştur. Guatemala'da başkanlık seçimleri siyasi görünümde bir değişiklik neden olarak etkili olmuştur. Kuzey İrlanda ve Güney Afrika'da barışın sağlanması için ekonomik gereksinim önemli olmuştur. Tacikistan ve Güney Afrikada gerillaların arkalarını sağlama almaktan vazgeçmesi etkili olmuştur. Dış baskı, Güney Afrika, Sudan'ın güneyi ve Burundi'yi etkilemiştir. İnsani kriz, Sudan'ın güneyi ve Endonezya'da (Açe) belirleyici olmuştur; bahsedilen son ülkede bir doğal afet, tsunami, sürecin başlamasını yol açmıştır. Son olarak Nepal'da monarşiye karşı yapılan halk gösterileri kesin bir barış anlaşması yapılmasına neden olan müzakerelere olanak sağlamıştır.

EL SALVADOR SÜRECİ

1980'de FMLN gerillalarının ülkedeki militarist ve baskıcı Hükümetle karşılaşmasıyla, 75.000 kişinin ölümüyle sonuçlanan iç savaş başladı. 1983'te Güvenlik Konseyi, Güney Amerika'daki beş ülke tarafından bir dizi istişarenin yapıldığı Contadora Grubu'nun (Kolombiya, Meksika, Panama ve Venezuela) barış lehine gerçekleştirdiği eylemlere desteğini açıkladığı bir çözüm benimsedi. 1984 ve 1987 arasında, El Salvador başpiskoposu, monsenyör Arturo Rivera y Damas'ın arabuluculuk yaptığı Hükümet ve FMLN delegeleri arasında içeriği (sonuçsuz) keşif nitelikli diyalog olan ilk görüşmeler (dört tane) gerçekleşti. Son görüşmede, Papa Elçiliği Turu, 1987 Ekiminde ateşkes için bir yol bulma arzusunun ve Contadora Grubu tarafından alınan kararlara desteğin açıklandığı bir beyanat verildi. Bu, olgunluk ve tutumlarda esneklik içeren bir aşamaydı. 1986 yılında, Amerikan Devletleri Örgütü (OAS) ve BM'nin desteğiyle Destek Grubu'nun (Peru, Arjantin, Brezilya, Uruguay) bir araya getirildiği Contadora Grubu'na ait çalışmanın derlendiği Esquipulas sürecinin üzerinde durulmalıdır. 1987 ve 1990 yılları arasında Güney Amerika ülkelerinin başkanları müzakere edilen siyasi bir çıkış yolu sunmuştu.

Başkan Cristiani ve FLMN'nin Meksika'da dile getirdiği talebe istinaden 1989'un eylül ayında Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'nin ilk dostane girişimleri başladı. Genel Sekreterlik, özel temsilci olarak Perulu diplomat Álvaro de Soto'yu görevlendirdi. Hükümet ve FLMN arasında Meksika'da imzalanan anlaşmada, silahlı anlaşmazlığa bir son vermek amacıyla bir diyalog sürecinin yürürlüğe konmasına karar verildi. Bununla beraber Kasım ayında

FMLN, gücünü göstermek için Silahlı Kuvvetlerle sınırlı genel bir saldırı düzenledi, böylece iki taraf da askeri düzeyde eşit bir konumda buldukları sonucuna varacaktı.

1990'ın Nisan ayında Cenevre'de, genel sekreterin huzurunda ve Birleşmiş Milletler tarafından desteklenen, müzakere sürecinde izlenecek bir takım kuralları belirleyen bir anlaşmanın imzalandığı ve siyasi ve müzakere edilmiş bir çözüm sağlamak için iki tarafın da isteğinin pekiştirildiği diyalog içerikli bir toplantı gerçekleşti. Siyasi yollarla silahlı anlaşmazlığı sonlandırmak, ülkenin demokratikleşmesini teşvik etmek, insan haklarına sınırsız bir saygı gösterileceğini garanti etmek ve El Salvador toplumunu yeniden bir araya getirmek hedef olarak alınmıştı. Aynı yılın mayıs ayında Karakas'ta, müzakerelerin genel gündeminin ve takvimin şekillendirildiği bir toplantı yapıldı. Süreç iki evreye ayrılmıştı: birincisinde, silahlı yüzleşmenin sona ermesini sağlayacak alanlarda siyasi anlaşmalar yapılacaktı; ikincisinde FLMN'nin, ülkedeki sivil, kurumsal ve siyasi hayata yeniden entegrasyonu için teminatlar verilecek ve gerekli koşullar oluşturulacaktı. Temmuz ayında, iki tarafın da insan haklarına saygı gösterme vaadinde bulunduğu ve ateşkes yapılmadan önce BM'nin (daha sonra ONUSAL – BM El Salvador Gözlemci Misyonu) onayına yönelik bir misyonun yerine getirilmesinin öngörüldüğü San José Anlaşması (Kosta Rica) yapıldı.

1991 yılının Nisan ayında Meksika'da (şehir – Meksika'nın başkenti), arazi kullanım hakkına (icar) ilişkin müzakerelerin tamamlandığı ve yargı, askeri düzen, seçim ve insan hakları konusunda anayasal reformların dahil edildiği bir anlaşma sağlandı. 1980'de meydana gelen ciddi şiddet eylemlerinin

araştırılması için Güven Komisyonu kuruldu. Komisyon 22.000'den fazla şikayet aldı. Mayıs ayında, ilk talimatı San José İnsan Hakları Anlaşmaları'nın teyit edilmesine dayanan BM El Salvador Gözlemci Misyonu'nun (ONUSAL) oluşumu için Güvenlik Konseyi'nin Çözüm 693 adlı belgesi kabul gördü. Daha sonra talimatlar arttırılacaktı. Bu misyonun üçlü ögesi bulunuyordu: bir bölümü insan hakları, diğeri askeri ve biri de kolluk kuvvetlerinden oluşan gözlemcilerdi. Eylül ayında BM genel sekreteri, ülkedeki bütün siyasi güçlerden oluşmuş Barış Konsolidasyonu (COPAZ) adına yeni kurulan Ulusal Komisyon tarafından onaylanacak olan, ateşkes için minimum güvenlik teminatlar üzerinde anlaşmanın sağlandığı bir zirvede (New York Anlaşması), New York'ta bir araya gelen taraflara doğrudan müdahale etti. Aralık ayında, New York'ta, BM Genel Merkezi'nde son müzakereler yapıldı ve aynı ayın 31'inde bir anlaşma sağlandı.

1992'nin Ocak ayında genel af çıkarıldı ve Silahlı Kuvvetlerin modifikasyonuna (bu kirli savaşta yer alan görevlilerin ayıklanması ve etkinliklerinin azaltılması), Ulusal Sivil Polis Teşkilatı'nın oluşumuna, askeri istihbarat servislerinin feshedilmesine, milis organların lağvedilmesine, yargı sisteminde modifikasyona, İnsan Hakları'nın müdafaasına, Güven Komisyonu'nun oluşumuna, seçim sisteminde modifikasyona, FMLN'nin siyasi bir parti haline gelmesine, ekonomik ve toplumsal önlemlerin benimsenmesine ve ONUSAL talimatlarının (Asker ve Polis Bölümü) genişletilmesine yol açan Cahapultepec Barış Anlaşması imzalandı. Şubat ayında silahlı çatışmalar durduruldu ve terhis işlemine başlandı. Aralık ayında FMLN siyasi bir parti olarak yasallaştırıldı ve ertesi gün silahlı anlaşmalığa resmi anlamda kesin olarak son verildi.

Anlaşmanın sağlanmasında belirleyici olan faktörler çok çeşitliydi: El Salvador halkının barış arzusu, sivil haklardaki değişiklikler, Silahlı Kuvvetlerin gayrimeşrulaştırılması, altı düzenbaz (Cizvit) rahibin öldürülmesi, FFAA ve FMLN arasındaki askeri bağ, tutumlarda esneklik gösterilmesi, Birleşmiş Milletlerin arabuluculuğu, dost ülkelerin uğraşı (İspanya, Meksika, Kolombiya ve Venezuela), Katolik Kilisesi ve Ulusal Uzlaşma Komisyonu'nun olumlu rolü, yeni jeopolitik görünüm (Sovyet İmparatorluğu'nun sona ermesi, Sandistaların yenilgisi), son aşamada Birleşik Devletlerin baskısı ve Contadora Grubu'nun etkisi. Süreç sekiz yıl sürmüştür.

GUATEMALA SÜRECİ

Pek çok barış süreci gibi Guatemala barış sürecinde de ilk yaklaşımların 1996'da imzalanan anlaşmaya dönüşmesi uzun yıllar, on yıldan daha fazla, almıştır. Kökleri, Güney Amerika bölgesinde demokratik değişiklikleri teşvik etmek ve çok kısa bir zaman içinde Güney Amerika'da barış lehine bölgesel baskı kurmak amacıyla Kolombiya, Panama, Meksika ve Venezuela'nın Contadora Grubu'nu oluşturduğu 1983'e uzanır. Contadora, bir dış faktörün müzakere ve diyaloga olanak sağlayan bir ortam oluşturma adına nasıl gerekli bir koşul haline geldiğine bir örnektir, Guatemala'daki barışta tam isabet sağlamıştı ama El Salvador ve Nikaragua'da da bu girişimin desteği olmaksızın başarılı olunamazdı.

Dahası, bölgesel baskı, çok kısa bir süre sonra nezaketen ülkenin iç bölgelerinde de atılacak olan ilk adımlarla aynı zamana rastlıyordu. Guatemala anlaşmazlık ve askerileştirmeden çok çekti ve Guatemalalı askerlerin,

iktidarı sivillerin eline bırakma konusunda verdiği ilk örnekler ancak 1984 yılında gerçekleşmişti, bu örnekler, askeri diktatörlükle geçen yıllardan sonra, uzun süredir beklenen demokratik geçişi başlatan başkan Vinicio Cerezo'nun kazandığı 1985 başkanlık seçimleriyle somutlaşmıştır. Cerezo, özellikle İspanya'da, Guatemala elçiliğinde, URNG gerillalarının (Guatemala Ulusal Devrimci Birliği) bir müzakere sürecine başlamaya eğilimleriyle ilgili ilk keşif üzerine gerillalara ilk yaklaşım gösteren kişiydi. O zaman uygun koşullar bulunmasa da, bu toplantı sonuçlarını yıllar sonra gösterecek bir olgunlaşma sürecine girilmesinde belirleyici olmuştu. Her halükarda, başkan Cerezo'nun bu ilk toplantıyı yapmaya cesareti ya da gelecek vizyonu olmasaydı, Guatemala'da barış sağlanamazdı.

1986 ve 1987 yıllarında “demokrasi yoluyla barış” konulu 1. ve 2. Esquipulas Anlaşmaları'yla yeniden bölgesel atılım gerçekleştirildi. Bu toplantıların meyvesi, Guatemala'da, sonraki yıllarda barışın sağlanmasında baş rol oynayan Ulusal Uzlaşma Komisyonu'nun kurulmasıydı. Aynı şekilde, Guatemala deneyimine damga koyan sosyal ve dini gruplar barış lehine meyve veren işler yapmışlardır: çok az barış sürecinin karşılaştığı bir katılım düzeyinde kendi toplumunun kesin desteği. Bu dönemde bir kişinin, dostane girişimleri URNG ve askeriye arasında ilk yaklaşımların sergilenmesine neden olan Lüteriyen Dünya Federasyonu eski genel sekreteri, eski Lüteriyen papazı Amerikalı Paul Wee'nin desteği de belirleyici olmuştur. Eğer Güney Afrika'da Nelson Mandela'nın belirleyici desteğine atfedilen insan faktöründen bahsedilebiliyorsa, desteği olmaksızın bu süreç başka bir ritim ve rota izleyeceğinden Guatemala tarihi de Paul Wee'ye

çok önemli bir kişilik olarak hakkını vermelidir. Paul Wee, 1989'da Büyük Ulusal Diyalog'un bir araya gelmesine olanak sağlayan uygun bir ortamın oluşumuna destek vermiştir.

1990'da, URNG'nin Ulusal Uzlaşma Komisyonu'yla (CNR) ilk toplantısını bu şehirde yaptığı, "Oslo İstisareleri" adını almış son derece önemli bir sürece girildi, bu da Norveç'i barış diplomasisinde en etkin ülkelerden biri olarak güçlendirmiştir. Bu görüşme, CNR ve URNG delegeleri arasında farklı ülkelerde gerçekleşen bir dizi toplantının başlangıcını oluşturuyordu: siyasi partilerin mevcut bulunduğu Escorial'de (İspanya); işletme sektöründen kişilerin mevcut bulunduğu Ottawa'da (Kanada); dini grupların mevcut bulunduğu Quito'da (Ekvator); sendikaların ve halk kesiminden kişilerin mevcut bulunduğu Metepec'te (Meksika) ve son olarak eğitim kurumlarından, küçük işletmelerden ve üniversitelerden gelen bazı kişilerin mevcut bulunduğu Atlixco'daki (Meksika) toplantılar. Bu toplantılar, 1991'de URN ve Hükümet arasında başlayacak, on iki yıl sürecek, aracısız müzakerenin temellerini oluşturuyordu. Cerezo'nun halefi başkan Serrano, Meksika'da ana başlıkları sivil toplumun güçlendirilmesi, ordunun rolü, yerliler, anayasal reform ve seçim rejimi, yerinden edilmiş nüfusun iskanı, sosyoekonomik koşullar ve tarım reformu olan on bir maddelik müzakere gündemiyle birlikte nisan ayında bir anlaşmanın imzalanmasına olanak sağlamış Topyekun Barış (La Paz Total) için bir girişimde bulundu. Temmuz ayında, Querétaro'da (Meksika)ülkenin demokratikleştirilmesi için gerekli ilkelerin ele alındığı, müzakerenin ikinci turu atıldı. Görülebileceği üzere, Guatemala süreci bu ülkenin dışında önemli bir gelişme kaydetmiştir.

1993'te, Ramiro de León'un başkanlığı döneminde, Guatemala'da kurumsal reformlara başlandı ve Ulusal Uzlaşma Komisyonu işlevini yitirdi. Bununla birlikte, sivil topluma söz hakkının verildiği sabit bir barış zemini kuruldu ve bu yılın sonunda papaz Paul Wee tarafından organize edilen çeşitli "ekümenik (evrensel) toplantılar" yoluyla URNG'yle daha resmi müzakerelere başlandı. Ertesi yıl Meksika'da müzakere turları atıldı ve 1996 imzalanan nihai anlaşmaya kadar süren bir dizi turla, Müzakere Sürecinin Yeniden Başlaması için Taslak Anlaşması'yla birlikte BM'nin arabuluculuğu başladı. Sürece diplomatik ve ekonomik destek veren Kolombiya, Meksika, Norveç, İspanya, Birleşik Devletler ve Venezuela tarafından oluşturulan "dost ülkeler" figürü yürürlüğe konuldu. Birleşmiş Milletler, onay misyonu 2004'e kadar sürecek olan MINUGUA'yı (BM Guatemala Onay Misyonu) kurdu. Mart ayında Hükümet ve URNG arasında İnsan Hakları üzerine çok büyük önem arz eden Küresel Anlaşma imzalandı, bu anlaşmanın ortada ateşkes yokken, yani, düşmanlık hala devam ediyorken ama savaşı "insancıllaştırmak" için imzalandığını vurgulamak gerekir. Nisanda kurulan ve çift yönlü müzakerelerde irdelenen asli meselelerin tartışılmasını içeren bir talimatla 1996'ya kadar devam eden Daimi Sivil Toplum Meclisinin (ASC) kurulması yönündeki talep kabul edildi. Guatemala süreci, ASC'yle birlikte, müzakere masasında yer bulması için "minimum ortak payda" önerilerini benimsemiş, temsil edilen her bir sosyal sektör için on delege atandığından özellikle bir işleyiş şeması altında müzakere masasında etkili olma ihtimali çok yüksek sivil toplumlardaki süreçlerden biri olduğundan dolayı süreç adına son derece güçlendirici sivil katılım modeli sunar.

Son olarak 1996'da 36 yıllık silahlı anlaşmazlığa son veren bir barış anlaşması imzalandı. Kısmen çok ihtiras dolu olduklarında, kısmense kaybolduklarından, 1999'da yapılan bir referandum bunlardan bazılarını tasdik etmek zorunda kalmıştır, tamamen riayet edilmemiş 13 anlaşma ve 300 taahhütten meydana geliyordu. Bu yüzden Guatemala süreci aşırı beklentiler içerdiği düşünüldüğünden eleştirilir, bu aşırı beklentiler masada daha az ihtiraslı ama gerçekçi bir anlaşmanın mı yoksa bunun tam tersinin mi daha iyi olduğu konusunda ikilem oluşturur. Her halükarda, bu anlaşma silahlı şiddete son vermiştir ve 2007'de, yıllar sonra, Cezasızlığa karşı Uluslar Arası Komisyon'un kurulmasına yol açmıştır.

KUZHEY İRLANDA SÜRECİ

Kuzey İrlanda barış süreci de on yıldan fazla sürmüştür. Şimdiki kökleri, savaş yorgunluğundan, diğer süreçlerin yaygınlaşmasından, barış sağlanması için ekonomik gereksinimden, yeni Birleşik Devletler yönetiminin desteğinden ya da nüfusun muazzam barış özleminden ötürü barış için çok uygun bir ortamın bulunduğu seksenli yılların ortalarına kadar uzanır. 1987'de Kuzey İrlanda Sosyal Demokrat ve İşçi Partisi'nin (SDLP) lideri John Hume ve Britanya Hükümeti arasında ilk gizli diyaloglar gerçekleşti. Hume on bir yıl sonra Kuzey İrlanda'daki barışa katkılarından dolayı Nobel Barış Ödülü'nü alacaktı. 1990'da Sinn Féin liderleriyle (Yalnız Kendimiz) bir iletişim kanalı açıldı ve 1993'ün aralık ayında Britanya Hükümeti, Kuzey İrlanda'nın özerklik hakkının kabul edildiği ve Sinn Féin'le siyasi diyaloga girilmesinin yanı sıra İrlanda nüfusuyla yapılacak bir anlaşma olanağı sağlama

taahhüdünün verildiği Downing Street Bildirisi'ni yayınladı. Bu 1994'te IRA'nın (İrlanda Cumhuriyet Ordusu) 2006'nın şubat ayına kadar sürecek olan bir ateşkes ilan etmesine yol açmıştır. 2005'in ocak ayında yönetim taraftarı milis gruplar ateşkes ilan etti ve aynı yılın kasım ayında Birleşik Devletler başkanı Bill Clinton Kuzey İrlanda'yı ziyaret etti, bunun sürece büyük hız kazandırdığı varsayılmaktadır.

1996'nın haziran ayında ilk başta Sinn Féin olmadan, eski senatör George Mitchell'in arabuluculuğuyla, "yeterli oy birliği" ilkesiyle işleyen, yani, ana partiler katıldığı sürece kararların salt çoğunluk tarafından alındığı çok partili müzakerelere başlandı. Karar almak, hem Katolik Milliyetçilerin hem de Protestan Birlikçilerin çoğunluğunun gerektiği ve "her şey karar verilene kadar hiçbir şeye karar verilmez", yani, her şeyde karara varılana kadar kısmi anlaşmaların geçerliliği yoktur ilkesine göre müzakerenin yapıldığı "paralel rıza" diye adlandırılan şeyi de içermektedir. Eski senatör George Mitchell'in arabuluculuğunda, süreç içerisinde sadece barışçıl ve siyasi araçların kullanılacağı şart koşulmuştur, bu "Mitchell ilkeleri" olarak adlandırılır. Bu dönemde Britanya Kuzey İrlanda Bakanı Mo Moulam, onları barış sürecinde yer almaya ikna etmek amacıyla IRA ve Protestan milis gruplara üye olan tutuklularla görüşmek için hapishaneleri ziyaret ederek cesaretini gösterdi. 1997 yılında IRA, Sinn Féin'in çok partili diyaloga yeniden katılmasını sağlayan ikinci bir ateşkes ilan etti. En sonunda 1998'in nisan ayında, siyasi reform, Kuzey İrlanda kurumlarının reformu, Britanya-İrlanda Bakanlar Kurulu'nun, Kuzey-Güney Bakanlar Kurulu'nun ve İnsan Hakları Komisyonu'nun oluşumunun yer aldığı bir barış

anlaşması ya da Belfast Anlaşması (“Kutsal Cuma” olarak da bilinir) imzalandı. Yedi yıl sonra, 2005’te IRA silahlı mücadeleyi terk etti. 2007 yılında Katolikler ve Protestanlar arasında ortak bir Hükümet kuruldu ve 2008’de IRA resmi ve nihai olarak dağıldı. Bu uzlaşmanın meyve vermesi uzun yıllar alacak ve büyük ihtimalle şu anki nesil bunu göremeyecek ama saldırı yapılmaksızın ilerleme kaydedilebilecek.

GÜNEY AFRIKA SÜRECİ

Güney Afrika süreci kısa bir zamana yayılmıştır ve ayrıca müsait bir ortam sonucunda hayat bulmuştur. Seksenli yılların sonunda Güney Afrika idari sorunlar yaşıyordu, ırk ayrımcılığı politikası üzerinde muazzam bir dış baskı vardı, ülke önemli bir ekonomik krizin içindeydi ve Berlin Duvarı’nın yıkılması ve Sovyet İmparatorluğu’nun çökmesi sonucunda Nelson Mandela’nın Afrika Ulusal Konseyi (ANC) dış desteği kaybetmişti. Tüm bu faktörler bir müzakere lehine 1989’da bir araya gelmişti ki göreve yeni seçilmiş başkan De Klerk yeni reformlar yapıyordu. De Klerk, dünyayı dolaşan ve uzlaşma ve demokrasiye geçiş için bir yapı arayan diğer ülkeler için bir idol haline gelen Mandela’yla gizli müzakerelere başladı. Mandela hasımlarının güvenini ve saygısını kazanmak için sıra dışı ikna yeteneğini kullandı ve gizli diyalogları resmi müzakerelere çevirdi. 1990 yılında, tüm siyasi oluşumların yasallaştırıldığı aynı zamanda serbest bırakıldı ve geçiş dönemine girildi. Ertesi yılın mart ayında kiliseler, ticari konsültasyon hareketinin oluşturulma noktasında, değişimle birlikte en gözde sektör haline gelen ticaret sektörü tarafından çok iyi karşılanan bir barış konferansı düzenledi.

Nisan ayında başkan De Klerk bir barış zirvesi çağrısı yaptı ve çok kısa bir süre sonra Kolaylaştırıcı Sivil Komisyon ve Ulusal Barış Konseyi kuruldu. Bundan sonra paralel bir süreç yer alacaktı: bir taraftan 1991'den 1994'e kadar bir sivil katılım aracı olarak Ulusal Barış Anlaşması yürürlüğe kondu, diğer taraftan bu Konferans, beş iş grubundan oluşan Demokratik Güney Afrika (CODESA) ve CNA'da dahil olmak üzere Hükümet ve siyasi partiler arasında resmi müzakere mekanizması olarak Çok Partili Müzakere Süreci (PNP) için bu Konferans araç olarak kullanıldı.

Sivil katılım aracı, Ulusal Barış Anlaşması iki tip yapıyla işlev görüyordu: (altmış kişiden oluşan) Ulusal Barış Komisyonu ve (yedi kişiden oluşan) Ulusal Barış Sekreterliği ve bölgesel ve yerel yapılar. Son söylenenler (siyasi partilerin, işverenlerin, sendikaların, yerel yönetimler, polis, yerel komisyonların ve diğer sektörlerin temsilcilerinin yer aldığı) on bir bölgesel barış komisyonu, (her bir komisyon oluşumunu yansıtan ve bölgesel komisyonları yanıtlayan) 260 yerel barış komisyonu ve 15.000 gözlemciden oluşuyordu. Temelde Guatemala Sivil Toplum Meclisi'ne benzeyen bu sivil yapı, 1994'te Nelson Mandela'nın kazandığı genel seçimler yapılana ve Anayasal Meclis ve 1999'a kadar işlevini sürdüren Uzlaşma ve Hakikat Komisyonu'nun temellerini atan geçici bir Hükümetin kurulmasına kadar üç yıl boyunca müzakere gündeminin konularını ele almıştır. 1996'nın aralık ayında, zorluklarla dolu ama ırk ayrımcılığının yapılmadığı yeni 21. Güney Afrika'sının temellerini atan yeni Anayasa kabul edilmiştir. Bunların tümü, bir süreç içerisinde, lider karizmasına sahip, Güney Afrika mucize-

sindeki “insan faktörü”, başkan Nelson Mandela’nın cesareti sayesinde ve onun çoğunluğa hediyesidir, gerçeğin ortaya çıkmasıyla gelen afla birlikte, tek bir uzlaşma tecrübesini içeren katılımcı modeli dünyaya hediye etmiştir.

TACIKISTAN SÜRECİ

1992’de, Tacikistan Sovyetler Birliği’nden bağımsızlığını ilan ettikten bir yıl sonra, 50.000 kişinin ölümüne yol açan iç savaş başladı. Mayıs ayında, İslami grupların ve diğer güçlerin oluşturduğu gayri resmi bir koalisyon olan Tacik muhalefeti tezahür ettikten iki ay sonra iktidarı ele geçirdi. Liderliğini Abdullo Nuri’nin yaptığı Birleşik Tacik Muhalefeti (BTM) aralık ayında yenilgiye uğradıktan sonra Afganistan’a iltica etti.

Aynı yılın eylül ayında devlet başkanı Rahmanov’un genel sekreterliğe yaptığı çağrıyla Birleşmiş Milletlerin ilk keşif misyonu gerçekleşti. Kasım ayında, Bağımsız Devletler Topluluğu’ndaki (BDT) dört devletin, Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan ve Rusya’nın aktif katılımıyla birlikte Birleşmiş Milletlerin ikinci keşif misyonu gerçekleşti. Nisan ayında İsmat Kittani, genel sekreterlik özel temsilcisi olarak atandı. 1993’ün ocak ayında, Kittani’nin yerini Ramiro Piriz-Ballón aldı. 1993 Martında, savaşta yer alan yedi farklı grubun fertleri Moskova’da aynı masaya oturtulduğunda “Tacik-arası gayri resmi diyalog” başlamıştı. Diyaloglar 1997’de bir barış anlaşması imzalandıktan sonra da devam etti ve olayların gidişatında belir bir etkisi olmuştur. 1993’ün eylül ayında BDT’nin Bakanlar Kurulu, Rusya Federasyonu, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan bir-

liklerinden oluşan ortak barış gücünü harekete geçirdi. Düşmanlıklar daha şimdiden hatırı sayılır derecede azalmıştı.

1994'ün nisan ayında, Moskova'da kapsamlı bir gündeme sahip (siyasi anlaşma, mülteciler sorunu ve Devlet konsolidasyonu) ilk müzakere turu gerçekleşti. Haziranda Tahran'da, gözlemci olarak AGİT'in (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) katılımıyla ikinci müzakere tutu atıldı. Eylül ayında Tahran'da, Birleşmiş Milletler heyeti tarafından hazırlanan geçici bir ateşkesin imzalandığı danışma toplantısı yapıldı. Bu toplantıda Rus ve Acem bakanlar BTM'yi ikna etmede önemli bir rol oynadılar. Ekimde, gözlemci olarak İslam Konferansı Örgütü'nün (İKÖ) katılımıyla İslamabad'da üçüncü tur görüşmeler gerçekleşti. Ateşkesi gözetmek için bir ortak komitenin kurulduğu bir protokolle sona gelindi. Aralık ayında misyonu, durumu gözetmek ve bölgesel barış girişimlerini desteklemek olan Birleşmiş Milletler Tacikistan Gözlemci Misyonu (UNMOT) oluşturuldu.

1995'in mayıs ayında Almatı'da (Alma-ata) , tutukluların mübadelesi ve mültecilerin ülkelerine geri dönüşüyle ilgili bir anlaşmanın yer aldığı dördüncü tur görüşmeler yapıldı. BTM, Hükümet tarafından reddedilen bir geçici Hükümet önerisi sundu. Temmuz ve ağustos aylarında Birleşmiş Milletler heyeti, devlet başkanı Rahmanov ve BTM lideri, Nuri arasında “konsültasyon müzakerelerini” yürütmek için Duşanbe ve Kabil arasında beş uçuş yaptı. Ağustos ayında devlet başkanı Rahmanov ve Nuri, yol haritası haline gelen ve müzakerelerde “kesintisiz turun” gerçekleşmesini sağlayan, Tacikistan'da Ulusal Mutabakat ve Barış'ın Sağlanması için Temel İlkeler Protokolü'nü imzaladı. Kasım

ayında Türkmenistan, Aşkabat'ta kesintisiz turun ilk evresi gerçekleşti. Muhalefet temsilcilerinin Hükümete ve muhalif askeri birliklerin Silahlı Kuvvetlere nasıl dâhil edileceği ele alındı. 1996 temmuzunda Türkmenistan'ın Aşkabat şehrinde kesintisiz turun üçüncü evresi yapıldı ve Ramiro Piriz-Ballón'un yerini Birleşmiş Milletler genel sekreterlik temsilcisi, Gerd Meller aldı. Aralık ayında Rahmanov ve Nuri Afganistan'da bir araya geldi ve bir ateşkes yaptılar.

1997'nin ocak ayında Acem Dışişleri Bakanı Velayati'nin belirleyici katılımıyla Tahran'da Mülteciler Protokolü imzalandı. Ocak ayından mayıs ayına kadar Tahran, Moskova, Meşhed (İran) ve Bişkek'te tarafların, STR (Silahsızlanma, Terhis, Yeniden entegrasyon) yöntemleri, Silahlı Kuvvetlere entegre, İslami Kalkınma Partisi'nin yasallaştırılması ve BTM temsilcilerinin iktidara %30'luk oranda katılımı konusunda anlaşma yaptığı diyalog turları gerçekleştirildi. Bişkek turunda, Kırgızistan devlet başkanının dostane girişimiyle Siyasi İşler Protokolü imzalandı. Mart ayında, BDT kuvvetlerinin Afganistan'daki Birleşik Tacik Muhalefeti (BTM) birliklerine Birleşmiş Milletler Tacikistan Gözlemci Misyonu tarafından gözetilen içtima alanlarına kadar eşlik etmesine olanak veren Harbiye Protokolü imzalandı. Bu süreçte Rus Dışişleri Bakanı Primakov'un belirleyici katkısı bulunuyordu. En sonunda, 27 Haziranda Kremlin'de Genel Barış Anlaşması imzalandı. Temmuz ayında Moskova'da, karşılıklı af kanununun ve günler sonra Parlamento tarafından onaylanan genel af kanunuyla ilgili bir projenin onaylandığı ilk Ulusal Uzlaşma Komisyonu toplantısı yapıldı. Kasım ayında Viyana'da 96 milyon doların toplandığı bir bağış konferansı düzenlendi.

Güvenlik Konseyi UNMOT'un talimatını genişletti ve Ulusal Uzlaşma Komisyonuyla işbirliği yapması, STR'yi gözetmesi ve geçiş dönemi boyunca Birleşmiş Milletler yardımını koordine etmesi için misyonunu değiştirdi. 1999'da olaysız bir biçimde seçimler yapıldı. Rahmanov tekrar devlet başkanı seçildi. Barış süreci beş yıl sürdü.

Müzakerelerin pek çok kilit noktası vardı: savaş yorgunluğu; Rusya ve İran'ın barıştan çıkarı (son turla bu iki ülkedeki şehirlerde gerçekleşmiştir); Türkiye ve Suudi Arabistan'ın Tacik muhalefeti hakkında yönlendirici etkisi; Afganistan'da Taliban'ın yükselmesi (Tacik muhalefetinin arkasını yasladığı güvenliği kaybetmesi); Birleşmiş Milletlerin ve onun Siyasi İşler Departmanının önemli rolü; dost ülkeler tarafından sürecin iyi yönetilmesi; Güvenlik Konseyi'nin açık talimatı; dört BDT ülkesiyle (Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan ve Rusya) iyi bir koordinasyon sağlanması; İran, Pakistan, Afganistan ve Türkmenistan'ın gözlemci olarak katılımı; süreçte müttefik olarak yer alan ve barışa garantör olan AGİT ve İKÖ'nün rolü; anlaşmazlık ve ateşkesin ihlali devam etmekte iken yapılan kesintisiz müzakereler (müzakereler savaş stratejisinin bir bölümünü oluşturuyordu); Tacikistan Devlet Başkanı Rahmanov ve yedi durumda kendi delegelerine öncülük etmiş Tacik Muhalefet lideri Nuri arasındaki kişisel münasebetler; sürecin gizliliği; her zaman ilk tasarıları hazırlayan ve vakaların %95'inde kabul gören Birleşmiş Milletler arabulucuları ve delegelerin başındaki kişiler arasındaki olağan konsültasyon formatı; ve müzakerelerin gelişiminde olumlu bir etkiye sahip "Tacik-arası gayri resmi diyalogun" olması.

SIERRA LEONE SÜRECİ

1991’de, Foday Sankoh tarafından yönetilen Devrimci Birleşik Cephe (RUF) tarafından gelecek sene askeri bir darbeyle devrilecek olan devlet başkanı Momoh’a karşı bir isyan başlatılmasıyla 75.000 kişinin öldüğü iç savaş başladı. Yüzbaşı Strasser devlet başkanı oldu ve anlaşmazlık devam ettiğinden RUF yeni taleplerde bulundu. Ekim ayında RUF, anlaşmazlığın devam etmesinde temel olan elmas madenlerinin kontrolünü ele geçirdi.

1994’te devlet başkanı Strasser, RUF’u Hükümetle müzakere etmeye razı etmesi için BM genel sekreterliğinin arabuluculuğunu istedi. Genel sekreterlik, RUF’la temas kurmayı denemek için bir yetkili gönderdi ama başarılı olunamadı. Buna cevaben genel sekreterlik Sierra Leone için özel temsilci olarak, görevi RUF’la temas kurmak olan Berhanu Dinka’yı görevlendirdi. 1995’te, BM, ECOWAS (Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu) ve OUA (Birleşik Afrika Örgütü) bir çözüm yolu için müzakere etmeye çalıştı ve aynı yılın aralık ayında Britanya örgütü Alert International, BM ve RUF arasında Abican’da (Abidjan – Fil Dişi Sahili) bir toplantı ayarlamaya yardım etti. 1996 yılının mart ayında Ahmad Tejan Kabbah’ın seçildiği başkanlık seçimleri yapıldı. RUF katılımında bulunmadı ve anlaşmazlık devam etti ama 25 Ekimde Hükümetin üstün geldi ve RUF bir ateşkes anlaşması imzaladı. Anlaşmazlığa çözüm aranacak müzakerelerin yapılmasına da karar verildi. Bu müzakereler Fildişi Sahili, Birleşmiş Milletler, OUA ve İngiliz Uluslar (Milletler) Topluluğu’nun arabuluculuğuyla gerçekleşti. Nisan ayında, Kabbah ve Sankoh Fildişi

Sahili'nde yüz yüze buluştu, ateşkes ilan edilmesine ve çalışma gruplarının oluşturulmasına karar verdiler. OUA daha aktif bir şekilde müdahil olmaya karar verdi ve özel bir temsilci atadı. Müzakereler kasım ayında, ilk başlarda anlaşmazlığa son veren Abican (Abidjan) Anlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlandı. Bu anlaşma genel af, RUF'un siyasi bir parti içinde düşüncelerini dile getirmesini ve bir silahsızlanma, terhis ve yeniden entegrasyon (STR) süreci sağlıyordu. Bu anlaşma ayrıca seçim, yargı ve siyasi reform da sağlıyordu. 1996'nın aralık ayı ve 1997'nin ocak ayı arasında BM genel sekreterliği tarafından gönderilen bir değerlendirme grubu Sierra Leone'yi ziyaret etti ve 3 Ocakta bahsi geçen grup RUF lideriyle bir araya gelmeyi başardı.

1997 Martında Sankoh Nijerya'da tutuklandı ve mayıs ayında Paul Koroma RUF'un yardımıyla askeri darbe yaptı ve ülkede mevcut olan ECOMOG birlikleriyle (Askeri Gözlemci Grubu) çarpışmasını sağlayan Silahlı Kuvvetler Devrimci Konseyi'ni kurdu. Ekim ayında Conakry'de görüşmeler yapıldı ve ateşkes, ECOMOG teyit mekanizması, STR, darbecilere dokunulmazlık, Sankoh'un geri iadesi ve devlet başkanı Kabbah'ın anayasal Hükümeti yeniden kurmasını sağlayan bir barış planı imzalandı. 1998 Şubatında ECOMOG, RUF ve cunta ordusunun müşterek taarruzuna karşılık olarak, cuntanın sona ermesine ve Freetown'dan ihraç edilmesine yol açan bir askeri saldırı düzenledi. Devlet başkanı Kabbah görevine geri döndü ve yeni bir Hükümet kurdu. Ayrıca Birleşmiş Milletler Sierra Leone Gözlemci Misyonu da kuruldu (UNOMSIL). Tutuklanan Foday Sankoh teslim olma

çağrısı yaptı ama kısmen Liberya'nın RUF üyelerine verdiği destek sayesinde mücadeleler devam etti.

1999'da Hükümet ve asiler arasında yeni müzakereler yapıldı. Mayıs'ta Lomé Anlaşması imzalandı ve Hükümet ve RUF arasında diyaloga başlandı. Hükümet genel af sözü vererek Sankoh'u Freetown'dan Lomé'ye nakletti. Togo Hükümeti müzakerelere kolaylık sağladı. Ateşkes ilan edildi ve savaş tutukluları serbest bırakıldı. Anlaşmadaki ana şartlar RUF'un siyasi bir partiye dönüşmesi, ulusal birlik içerisinde bir Hükümetin kurulması, Sankoh'un başkan yardımcılığına getirilmesi, arabuluculuğun fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için Seçkinler ve Dini Liderler Meclisi'nin kurulması, genel af, seçimlerin yapılması, Silahlı Kuvvetlerin yeniden yapılandırılmasına ve STR'ye başlamak, Güven ve Uzlaşma Komisyonu'nun kurulması ve ECOMOG kuvvetlerinin aşamalı olarak geri çekilmesiydi. Togo, Birleşmiş Milletler, OUA ve İngiliz Uluslar Topluluğu'nun bu anlaşmanın garantörleri olacağına karar verildi. Ekim ayında Sankoh ve Koroma Freetown'a geri döndü ve Lomé Anlaşmaları'nı yerine getirmek için UNAMSIL kuruldu (Birleşmiş Milletler Sierra Leone Misyonu). Kasım ayında Abuya'da UNAMSIL'e gözetme görevi sağlayan ve STR'nin acilen yeniden başlamasına olanak sağlayan bir ateşkes anlaşması imzalandı. Bu anlaşma RUF içerisinde bölünmelere neden oldu.

2000 yılının mayıs ayında RUF tarafından 500 Mavi Bereli (BM barış gücü askerleri) kaçırıldı, bu da İngiliz askeri müdahalesine, RUF'un dağılmasına ve Sankoh'un tutuklanmasına neden oldu. Bununla birlikte kasım ayında Silahlı Kuvvetlerin yeniden yapılandırılması ve

bir STR programının yanı sıra UNAMSIL'in gözetiminde bir ateşkesin yapılması ve RUF tarafından silahların teslim edilmesi kararlarının alındığı 1. Abuja Anlaşması imzalandı. Mücadeleler devam ettiğinden, 2001'de Gine birlikleri tarafından RUF'a karşı bir saldırı düzenlendi. Bununla birlikte, Mayıs ayında RUF ve Hükümet arasında bir STR programının oluşturulduğu 2. Abuja Anlaşması imzalandı. Nihayet 2002 Ocak ayında iç savaşa son verildi. Sankoh hapiste öldü. Barış süreci, tüm iniş çıkışlar ve başarısızlıklarla birlikte sekiz yıl sürdü.

GÜNEY SUDAN SÜRECİ

Anlaşmazlığın başlangıcı 1983'e, Güney Sudan'lı silahlı muhalif grup SPLA'nın, ülkenin SPLA tarafından savunulan güney kısmının bağımsızlığına karşı çıkan Sudan Silahlı Kuvvetleri'ne karşı baş kaldırdığı zamana dayanır. Bu anlaşmazlık bir milyondan fazla kişinin ölümüne sebep olmuştur. İlk keşifler 1988'de gerçekleştirilmiştir ve bir yıl sonra Hükümet ve SPLA, ülkenin güneyinin özerkliği için bir referandum yapılması adına arabulucu bir birim olan IGAD'ın İlkeler Bildirisi'ni imzaladı.

2002'nin Temmuz ayında IGAD'ın nezaretinde, 2011'de yapılacak bir referandumdan önce ülkenin güneyine özerkliğin verildiği bir prensip anlaşması yapıldı. Ayrıca Sudan devlet başkanı ve SPLA lideri arasında ilk aracısız görüşme de gerçekleşmiş oldu. 2002 ve 2004 yılları arasında Kenya'da, konularla ilgili geniş bir gündem hakkında büyük aşamaların kaydedildiği çeşitli müzakere turları gerçekleştirildi. Bu turlar 5 Ocak 2005'te, güney ve kuzeyin

ayrı Silahlı Kuvvetlere sahip olmasını, daha ihtilafı bölgeler için müşterek bir kuvvet oluşturulmasını, altı yıl süren bir otonominin kurulmasını, 2011’de özerklikle ilgili bir referandum yapılmasını, petrol gelirlerinin eşit bir şekilde dağıtılmasını ve başkan yardımcılığının SPLA’ya verileceği bir Ulusal Birlik Hükümeti’nin kurulmasını sağlayan kesin bir barış anlaşması yapıldı. Ayrıca, ülkenin güneyinde İslam Hukuku’na başvurulmayacağına ve her bölgenin kendi bayrağını kullanacağına karar verildi. Süreç, bir barış anlaşması imzalanana kadar yedi sene, toplamda ise 13 sene sürmüştür.

BURUNDI SÜRECİ

Burundi’deki anlaşmazlığın başlangıcı 1983’e, 300.000 kişinin öldüğü bir şiddet dalgasını tetikleyen olaya, ülkenin ilk hutu (Ruanda ve Burundi’deki etnik bir grup) devlet başkanının öldürülmesine dayanır. Beş yıl sonrasına kadar, 1998 yılında Tanzanya’da başlangıçta bu ülkenin devlet başkanı Nyerere, ve daha sonra Nelson Mandela tarafından kolaylık sağlanana kadar ilk barış görüşmeleri başlamamıştır. 2000 yılının ağustos ayında 17 siyasi partinin ve ülkedeki hutu örgütlerinin büyük bölümünün katılım gösterdiği Arusha Anlaşması imzalandı ve bu da ilk geçici Hükümetin kurulmasını sağlamıştır. 2002 ve 2003 yılları arasında diğer iki önemli grupla, CNDD-FDD ve PALIPEHUTU-FNL’yle anlaşmalar imzalandı, böylece geriye sadece tek bir grupla, lideri Agathon Rwasu’nun altı yıl daha bir barış anlaşması imzalamayacağı FNL’yle yapılacak anlaşma kalmıştı.

Rwasu’nun FNL’siyle yapılan ilk müzakereler, sonuç alınamamasına rağmen, 2002 ve 2004 yılları arasında Ga-

bon, Tanzanya, İsviçre, Kenya, Hollanda ve Güney Afrika'da gerçekleşti. 2004 yılında barışın ve uzlaşmanın yeniden sağlanması için gösterilen çabalara yardım etme talimatı alan Birleşmiş Milletler Burundi Operasyonu (ONUB) kuruldu. Bu talimat, eylül ayında Güney Afrika'yla beraber arabulucu ülke olan Tanzanya'da FNL'yle, aşağıdakilerin sağlandığı, Genel Ateşkes Anlaşması'nın imzalandığı yıl olan 2006'ya kadar işlevini sürdürdü: anlaşmazlığın sebeplerinden biri olarak gösterilen etnik sorunun düzeltilmesi; FNL üyeleri için koşullu dokunulmazlık ve FNL'nin siyasi partiye dönüştürülmesi; mülteci nüfusun ülkelerine geri dönmesi ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşü ve güvenlik ve savunma güçlerinin tertibinde revizyon. Bahsi geçen senenin ekim ayında, barış ve istikrar çabalarında Hükümete yardım etmesi talimatıyla ONUB'un yükünü hafifleten Birleşmiş Milletler Burundi Entegrasyon Bürosu kuruldu.

Nihayet 2008 Aralık ayında, Güney Afrikalı arabulucu Charles Nqakula'nın huzurunda bir barış anlaşması imzalandı, böylece FNL'ye 33 mevkiinin verildiği siyasi iktidar paylaşımı gerçekleşti ve bu grubun silahsızlandırılmasına başlandı. Bu barış süreci on iki yıl sürdü.

ENDONEZYA (AÇE) SÜRECİ

Endonezya (Açe) anlaşmazlığı 1976 yılında, silahlı muhalif grup GAM (Özgür Açe Hareketi) Açe'nin bağımsızlığını talep ettiğinde başladı. Anlaşmazlık 15.000 kişinin ölümüne yol açtı. Merkezi Cenevre'de bulunan, Ateşkes Yapısı Anlaşması'nın imzalanmasına olanak sağlayan İnsani Diyalog Merkezi'nin sağladığı kolaylıklarla

birlikte ilk görüşmeler 2000 yılında gerçekleşti. Bununla birlikte iki taraf çatışmayı sürdürdü çünkü silahlı faaliyeti bırakmak istemiyorlardı. Ayrıca Doğu Timor'un çok kısa bir zaman önce bağımsızlığını kazanması ve Endonezya ordusunun bir bölge daha kaybetmek istememesi de etkili olmuştu. Müzakerelerin ikinci turu 2002 Mayısında yine Cenevre'de ve üçüncüsü 2003 Mayısında Tokyo'da yapıldı. Bununla birlikte GAM, Hükümetin açık bir tavırla reddettiği Açe'nin bağımsızlığında ısrar ediyordu. Böylece sıkıyönetim ilan edildi ve tekrar düşmanlık başladı. Bu, yine de, 46 yıldır finansal danışmanlık yapan bir Finlinin, Juha Christensen'in çatışan taraflarla kesik kesik iletişim sağlamayı başardığı bir dönemdi ve bu da müzakerelerin geleceği açısından hayati önem arz ediyordu. .

2004 Aralığında, yıkıma uğrayan bu bölgede 170.000 kişinin ölümüne sebep olan bir tsunami meydana geldi. Açe bölgesini uluslar arası topluma açmak zorunda bırakan bu doğa olayı durumu tamamen değiştirdi ve müzakereleri tekrar başlatmaya olanak sağlayan bir tepki uyandırdı. 2005 Ocağında Finlandiya eski devlet başkanı Martti Ahtisaari tarafından yönetilen Kriz Yönetimi Girişimi'nin arabuluculuğuyla ilk yaklaşımlar gerçekleşti. Birkaç ay içinde pek çok önemli olay meydana geldi: iki yönlü ateşkes, sürgündeki GAM üyeleriyle İsveç'te yapılan bir toplantı, GAM liderlerinin tutuklanması talebinin geri çekilmesi ve ileri derecede özerkliğe uyum sağlamak adına bağımsızlık talebinden vazgeçtiklerinden GAM'la ilgili kriterin değişmesi. Bu suretle, özel bir otonomi müzakere edilmeye başlandı ve kolaylaştırıcı anlaşmaya varılması için bir zaman sınırı (yaza kadar) koydu. Nihayet 2006 ağustosunda GAM

ve Hükümet arasında 30 yıllık anlaşmazlığa son veren Anlaşış Muhtırası imzalandı. Anlaşma, Güven ve Uzlaşma Komisyonunun kurulmasının yanı sıra düşmanlıkların sona ermesi ve GAM'ın silahsızlanmasına, askeri ve polis kuvvetlerinin geri çekilmesine ve GAM üyeleri için genel af ve GAM'ın siyasi katılımına dayanıyordu. Aynı yılın aralığında GAM'ın adayı Açe bölge idarecisi ilan edildi. Barış süreci iki aşamasıyla birlikte beş sene sürdü.

NEPAL SÜRECİ

Anlaşmazlık 1996 yılında, Maocu gerillalar olan Nepal Komünist Partisi (CPN), Nepal monarşisi kuvvetlerine karşı durduğu zaman başladı. Anlaşmazlık 10.000 kişinin ölümüne yol açtı. 2002 yılında gizlilik içerisinde ilk görüşmelere başlandı ve ilk iki yönlü geçici ateşkes sağlandı. Ertesi yıl, sonuç alınamayan resmi görüşmelere başlandı. 2005 Kasımında CPN Nepal'daki yedi partiyle ittifak kurdu, böylece BM gözetiminde silahsızlanmanın yanı sıra demokrasinin kurulması, insan haklarına saygı, BM gözetiminde serbest seçim çağrısı gibi konular hakkında karar alındı. Bir sene sonra, 2006 Haziranında Hükümet ve CPN arasında bir anlaşma yapıldı ve kasım ayında on iki yıllık anlaşmazlığa son veren barış anlaşması imzalandı.

Bahsi geçen anlaşma aşağıdaki konuları içermekteydi:

1. 22 Mayıs 2006'da Hükümet ve CPN arasında imzalanan ateşkesle ilgili tüzüğün yanı sıra CPN ve yedi siyasi parti arasında 22 Kasım 2005'te karara bağlanan 12 maddelik anlaşmanın uygulanması

2. Çok partili Hükümet sistemi taahhüdü, medeni özgürlükler, temel haklar, insan hakları, basın özgürlüğü, hukukun üstünlüğü ve demokratik değerler ve normlara ilişkin faaliyetleri barış yoluyla sırayla yerine getirmek.
3. Anayasal Meclis için yapılacak adil seçimlere gözlemciliğin yanı sıra Silahlı Kuvvetlerin ve iki tarafta da bulunan silahların yönetimi için Birleşmiş Milletlerin yardımını istemek.
4. 12 maddelik anlaşmada, ateşkes tüzüğüünün önsözünde ve geçici Anayasa tasarısında belirtilen taahhütlere dayanan, 1990 ve 2006 halk hareketiyle kazanılan demokratik hakları garanti altına almak ve buna bağlı olarak geçici bir Hükümet kurmak, Anayasal Meclis için seçim tarihini belirlemek ve oybirliğine dayanan alternatif bir anlaşma yoluyla Maoocu halkın Hükümetini ve Kongre'yi feshetmek.
5. Bu konuların ulusal önem arz ettiğinin ve anlayış çerçevesinde gerçekleştirilmeleri gerektiğinin karara bağlanması.
6. Nepal halkının temel haklarının korkudan, tehditlerden ve şiddetten etkilenmemiş yeni bir Anayasa oluşturan sürecin bir parçası olmasını garanti etmek. Seçimler için uluslar arası denetim ve gözetim talep edilecek.
7. Devlet, Anayasal Meclis seçimleri aracılığıyla sınıflar, ırklar, din ve cinsiyetle ilgili problemleri çözmek için kademeli bir şekilde yeniden yapılandırılacak. Demokrasi, barış, refah, gelişim, bağımsızlık, ülkenin egemenliği ve öz saygı gibi konulara özel ilgiyle birlikte diyalog yoluyla problemleri çözmek için ateşkesi daimi barışa dönüştürme taahhüdü yerine getirilecek.

2008 yılında Nepal artık bir monarşi değildi ve federal demokratik cumhuriyete dönüştürülmüştü. Barış anlaşmasıyla, Hükümet Silahlı Kuvvetlerini yeniden yapılandırırken Birleşmiş Milletler Maocu kuvvetlerin karargâhını ve yeniden entegrasyonunu gözetecekti. Barış süreci dört yıl sürmüştü.

III – MÜZAKEREYE GİRİŞ

Bu bölümde, müzakere ve arabuluculuk dünyasının karmaşıklığını anlamaya yardımcı olabilecek çeşitli tablolar gösterilmektedir. Müzakere yoluyla, müdahil tarafların herkes bir şey kazansın ve hiç kimse tamamen kaybetmesin diye diyalog yoluyla çıkarlarını karşılamak ve sıfır toplamdan başka bir sonuca ulaşmak için bir anlaşma yapmaya çalıştığı bir anlaşmazlığın ele alındığı sürecin esasını kavramaktayız. Arabuluculuk yoluyla da, çatışan tarafların bir müzakereye başlamalarına ve diyalog ve tahhüt yoluyla bir anlaşmaya varmalarına yardımcı olmak adına üçüncü kişilerin gerçekleştirdikleri faaliyetlerin esasını kavramaktayız.

1945'ten 1995'e kadar vuku bulan uluslar arası şiddet içerikli anlaşmazlıklarda ortaya konan 1.153 müzakerenin sonuçlarını inceleyen bir çalışmaya göre, %40,3'ü çıkış olarak bir anlaşma elde etti, %6,7'si bir ateşkes sağladı ve %53 başarısızlıkla sonuçlandı.⁵ Her halükarda, yarısı dolu yarı boş bardak olayındaki gibi, bu istatistik göreceli başarıya sahip müzakere örnekleriyle ilgili önemli bir yüzdeyi gözler önüne sermektedir. Aynı derecede önem arz eden bir veri de, yıllar geçtikçe müzakere edilmiş bir anlaşmayla sona eren iç savaş vakalarının artma eğilimidir. 1960'larda bu vakalar %10 civarındaysa da, 1990'larda %54'e çıkmıştır. Dahası, 1970'lerdeki %65'lik ve 1960'lardaki %80'lik

5 Richard Jackson, *Journal of Peace Research*, mayıs 2000

oranlara karşın son on yılda iç savaşların sadece %23'ü askeri zaferle sonuçlanmıştır.⁶

Arabuluculuğa gelince, 1918 ve 1996 yılları arasındaki 419 uluslar arası krizi incelemiş bir çalışmaya göre vakaların %30'unda arabuluculuk gerçekleşmiştir.⁷ Soğuk savaş sonrası dönemde, önceki dönemlere göre (1945'ten 1962'ye kadar olan iki kutuplu dönemde krizlerin %20'sinde ve 1963'ten 1989'a kadar olan çok merkezli dönemde %34'ünde) daha fazla arabuluculuk (%64) yapılmıştır. Daha da önemlisi, arabuluculuk yapılan krizlerde daha sık bir şekilde nihai bir anlaşma yapılıyor (arabuluculuğun yapılmadığı krizlerdeki %27'lik orana karşı %62). Dolayısıyla, iç anlaşmazlıklar olmalarına karşın müzakereyi her zaman zorlaştıran bir unsur olan çok sayıda aktörün bulunduğu silahlı anlaşmazlıklarla ilgili olan bir müzakere kültürüne doğru ilerlemekteyiz. Her halükarda veriler şunu gösteriyor ki, ekteki tabloda da gösterildiği gibi, müzakereye başlamak her seferinde daha kısa zaman sürüyor ve her seferinde müzakereler çok daha az bir zaman alıyor.

6 C.A. Hartzell & M. Hoddie, "Crafting Peace", The Pennsylvania State University Press, 2007, s. 10.

7 Wilkenfeld, Young, Asasl & Quinn, "Mediating International Crises", Journal of Conflict Resolution, Cilt. 47 sayı 3, haziran 2003, ss. 279-301.

Bazı anlaşmazlıklarda müzakere süreleri					
(2009'un sonlarındaki durum)					
	Anlaşmazlığın başlangıcı	Müzakerelerin başlangıcı	Anlaşmazlığın süresi ⁸	Müzakere süresi ⁹	İlk müzakereye kadar beklenen süre
Hindistan-Pakistan	1947	1949	62	60	2
Guatemala	1960	1989	36	7	29
Kolombiya – ELN	1964	1991	45	18	27
Kolombiya – FARC	1964	1983	45	26	19
Filistin	1967	1990	42	19	23
Filipinler – NPA	1969	1986	40	23	17
Kuzey İrlanda	1970	1985	35	20	15
Filipinler - MNLF	1972	1993	24	3	21
Angola	1975	1991	27	11	16
Kabinda	1975	2002	30	3	27
Batı Sahra	1975	1991	34	18	16
Doğu Timor	1975	1998	24	1	23
Endonezya – GAM	1976	2000	29	5	24
Filipinler – MILF	1978	1998	31	11	20
Hindistan – CPI	1980	2002	29	7	22
Hindistan-NSCN	1980	2003	29	6	23
Senegal – MFDC	1982	1991	24	13	9
Sri Lanka	1983	1983	26	25	0
Sudan – SPLA	1983	1999	22	6	16
Türkiye – PKK	1986	1994	23	15	8
Uganda – LRA	1984	2009	25	0	25
Ermenistan-Azerbaycan	1991	1994	18	15	3
Sierra Leone	1991	1996	10	5	5

8 Eğer müzakereler bir seneden az sürdüyse yine 1 olarak verilmiştir.

9 Müzakere yılları, müzakerenin kesintiye uğradığı yılları da içermektedir.

Somali	1991	2000	18	9	9
Cezayir	1992	1999	17	10	7
Bosna-H.	1992	1992	3	3	0
Georgia-Abhazya	1992	1992	17	17	0
Tacikistan	1992	1994	5	3	2
Burundi –FNL	1993	2002	13	4	9
RDC – FDLR	1994	2004	15	5	10
Nepal – CPN	1996	2003	10	3	7
Kongo- Ninjalar	1998	1999	5	4	1
Etiyopya-Eritre	1998	1998	2	2	0
Kongo DC	1998	1998	3	3	0
Liberya-Lurd	2000	2002	3	1	2
Fildişi Sahili	2002	2002	4	4	0
Sudan – Darfur	2003	2003	6	6	0
Sudan - Doğu	2005	2006	1	1	1
Kenya	2008	2008	1	1	0
Gürcistan - Rusya	2008	2008	1	1	0

(Koyu yazılanlar artık sona ermiş anlaşmazlıklardır)

Neredeyse müzakerelerin yarısı siyasi iktidar paylaşımıyla alakalıdır ve buna yakın bir oran da özerklik talepleri ve kimlik iddialarıyla ilişkilidir. Bu, anlaşmazlıkların doğasında vardır ve gerçekleştirilen müzakere süreçlerinin temelini oluşturur. Her halükarda, başlangıçta, gerçek ihtiyaçları, (istediğimiz şey ve neden istediğimize gelince) en derin ve hatta gizli arzuları yüzünden müdahil olmuş (istediğimiz) aktörlerin başlangıç konumlarını belirlemek önemlidir, böylece başlangıçtaki talebi aktörlerin gerçek çıkarlarına dayalı gerçek çözümden ayırabiliriz. Üstelik bu ihtiyaçları dünyaya göstererek, müzakere sürecinin kendisi tarafından oluşturulmuş, içinde bulunulan durumu değiştirecek yeni ihtimalleri keşfetmeye bir adım daha yaklaşıyoruz. Bunu, 2000

yılında ortaya çıkan bir anlaşmazlıkta kendi üniversitemde başıma gelen bir örnekle açıklayacağım.

Üniversiteli bir grup öğrenci, Siyasal Bilgiler ve Sosyoloji Fakülte'sinin dış duvarına, üniversite binalarına yönelik protesto ve eleştiri içerikli, büyük ölçekli bir duvar resmi çizdi. Önceden izin alınmadan yapılmıştı. Akademik merciler onu silmek zorundaydı çünkü binaların duvarlarına resim çizmeyi yasaklayan bir kural vardı, bu da iki tarafın çıkarları arasında bir anlaşmazlığa yol açmıştı. Öğrencilerin (tamamen özgür bir şekilde duvar resmi çizmek) ve akademik mercilerin (izinsiz fresk çizmeyi yasaklayan yönetmeliğe uymak) konumundan ya da tutumundan bakarsak, sözü geçen tutumları göz ardı ederek, anlaşmazlığın sebebinin gün gibi ortada olduğunu görürüz. Bununla beraber, eğer iki tarafın ihtiyaçlarına bağlı kalırsak şunu görürüz ki, öğrencilerin istedikleri daha çok ifade özgürlüğü ve akademik mercilerin amacı binalarında meydana gelen şeylerin kontrolünü ellerinde tutmak olduğundan anlaşma sağlamak mümkündür. Bu vakada, içerisinde bulunulan durumu değiştirecek ve müzakere edilmiş çözüm taraflar arasında, önceden alınan izinle birlikte, örneğin, tüm öğrencilerin katılım gösterdiği bir oylama yoluyla (görselliği arttıran) resimlerin niteliğiyle ilgili bir kriterin getirilmesi, sözü geçen duvar resimlerine (dönüşümlü olarak yapılsınlar diye) belli zamanın verilmesi ve resimlerin yapılması için hareketli duvar panellerinin kurulması gibi yeni şartlar altında duvar resmi çizmeye olanak veren ilkeler üzerinde anlaşmaya varılmasını sağlayan bir takım diyalog mekanizmaları oluşturmaktan geçiyordu. Bu yeni koşullarla birlikte çalışarak sadece duvar resimlerine kavuşulmakla kalınmayacak ayrıca öğrenciler ve akademik

merciler arasındaki iletişim geliŒecek, daha büyük bir öğrenci katılımı olacak ve verilen eser daha yaratıcı olacaktır.

Silahlı anlaşmazlıklarda da benzer Œeyler cereyan eder. Pek çok silahlı grubun gündemi, başka Œekilde ifade edilmesi gereken gerçek ihtiyaçları yansıtmadıklarından bazen elde edilmesi mümkün olmayan taleplerle doludur. Bazen, temelde özerklik istendiğinde bu bağımsızlık olur; diğersleri saygı, tanınma ve haysiyet gibi müzakere etmesi ve tabi ki, üzerinde pazarlık etmesi çok zor olan manevi unsurlardır. Müzakere edilebilir olan Œey (örneğin, dilin tanınması ve onun okul müfredatı içine sokulması yoluyla) haysiyetin elde edildiğı yoldur.

Temel olarak kişiyi (person) sorundan (problem) ve süreçten (process) ayıran (3P), bizi önceden ayarlanan olumsuz parametrelerden kurtaran ve bizi, meta problem ve meta çözümün gösterildiğı ekteki tabloda görüleceğı gibi daha kurnazca hareket etmeye iten Œey müzakere etmektir.

Bir müzakere sürecinde kişi, sorun ve süreç'in (3P) yüzleştiği zorluklar

	Olağan olan	İdeal olan	Geçiş
KİŞİ	Sabit Katı İçe kapanık Öz gönderimsel Çıkarıcı Kazanma ruhu Peşin hükümlü	Esnek İhtiyatlı Empati sahibi Uyumlu (tutarlı) Yanlışlarını bilen Öğretici (bilgi verici) Dinlemesini bilen	Şahsi münasebet Minimum seviyede güven oluşturma Sorgulayıcı tutum Yelpazeyi genişletmek Kendi korkularını ve diğerlerinin korkularını göz önünde bulundurmak Anlaşmazlığın yarattığı acının farkına varmak Zarar vermeyi istememek
SORUN	BENİM soru- num Şikayetler Tarih (Geçmiş) BENİM gere- kçem Herkes benimle beraber	BİZİM sorunu- muz BİZİM gerçe- klerimiz	Anlaşılabilir kılmak Göreceleştirmek Meta anlaşmazlığa netlik kazandırmak Argümanımızın didaktiği
SÜREÇ	Savımın lehinde Kişiliğime uygun Sıfır toplamda Geçmişe bakan	Esnek Yenilikçi Üretken Herkes kazanır Geleceğe bakan	Bütünüyle kazanmamayı ya da kaybetmemeyi kabul etmek Geniş oybirliği sağlamak Kelimeleri yumuşatmak

Meta sorun: “Bu dünyada her şeyi hakkımız olduğundan, yeni hiçbir şeyi denemeyeceğiz, hiç kimseyi dinlemeyeceğiz, kendimizi yeni durumlara hazırlamayacağız, bize yapılan yeni tekliflerle oyuna getirilmeyeceğiz, kurban olduğumuzdan sadece bize ait olan geçmişteki acılara sığınacağız.”

Meta çözüm: “Hakkıyla emanetçi olmadığımızdan, yeni adımlar atmaya deneyecek ve tecrübe edeceğiz, diğer tarafın gerekçelerini dinleyeceğiz, kendimizi geniş oybirliği sağlamaya hazırlayacağız,

geçmişte hepimizin yaptığı hataları paylaşacağız ve beraberce daha iyi bir gelecek inşa etmek adına elimizden geleni yapacağız.”

Devamında müzakere ve arabuluculuk dünyası hakkında, bu sanatın ana unsurlarını anlamak için tamamı öğretici bir amaçla hazırlanmış, kuralların değil iyi uygulamaları gözlemlemeye dayanan öneri ve tavsiyelerin yer aldığı bir dizi didaktik tablo gelmektedir.

Müzakerenin ana hedefleri

- İstenilen şeyle ilgili **tavırları/tutumları** değiştirmek (sabit savunmayı ve uyuşmazlığı gidermek ve ortak bir zemin aramak)
- Hiç kimsenin **her şeyi kazanamayacağını** ama hiç kimsenin de her şeyi kaybetmeyeceğini anlamak (feragat edebilirlik).
- **Şahsi münasebetlerin** şeklini değiştirmek (diğer tarafın algısını değiştirmeye ve olumsuz klişeleri azaltmaya olanak verecek minimum düzeyde empati, dayanışma ve güven oluşturmak).
- Sözlü gerginliğin ve tehditlerin olduğu süreçlerden kaçınmak için **saygı çerçevesinde ve açık bir iletişim** sağlamak (kelimeleri yumuşatmak).
- Fikir üretmek (yeni seçenekler, öneriler).
- Sürece güven duyulmasını sağlayacak bazı **sonuçlar** almak (müşterek teklifler, ortak tanımlar).

Kaçınılması gereken yanlışlar

- Sadece kendi çıkarları adına çaba sarf etmek.
- Kendi kendine varlığını sürdürmeye çalışmak.
- Fırsatçı olmak.
- Tamamen savunmacı bir tutum sergilemek.
- Stratejik saflık (tek bir slogana bağlı kalmak).
- Karmaşık gerçekleri basite indirgemek.

Bir müzakere sürecinin ana şablonu	
A Aktörü	B Aktörü
Kim yapar	
Ne	
Hangi şartlarda	
Hangi teminatlarla	
Nerede	
Hangi zamanlarda	
Ne şekilde	
Hangi sebepten ötürü	
Kiminle	
Kim için	
Hangi beklentilerle	
Hangi becerilerle	
Hangi hakla	

Müzakere öncesi ana ilkeler

- Ne hakkında konuşacağımızı konuşmak.
- Uzun bir aşama olabilir.
- Bir keşif evresidir.
- Gizli, ya da en azından, münferit olabilir.
- Küçük güven tohumları ekmeyi içerir.
- Taraflardan biri bu aşamaya başlamaya hazır olmayabilir.
- İlişkilerin değiştirilmesine çalışır.
- Anlaşmazlığın doğasına, meta anlaşmazlığa netlik kazandırmaya çalışmalıdır.
- Kimlerin arabulucu olacağını belirler.
- Karşı tarafın tanınmasını içerir.
- Oyunun kuralları kararlaştırılır.
- Müdahil olan kişilerin güvenliği garantilemelidir.
- Üçüncü kişilerin, kolaylaştırıcıların oynayabileceği rol araştırılır.

Müzakereye başlama nedenleri

Yorgunluk

Karşılıklı bağ (Kamboçya, El Salvador)

İç baskı

Dış baskı

- para cezaları

- tehditler

- ultimatolar (Georges Mitchell ve Kutsal Cuma; El Salvador konusunda genel sekreterin değişmesi)

Zaaf

- askeri yenilgiyle

- destek eksikliği yüzünden

- müttefiklerin kaybedilmesiyle

Teşviklerin ortaya çıkışı (ödül ve ceza)

- İktisadi (Kuzey Kore)

Yeni olaylarla ortaya çıkan fırsat pencereleri

- kazanç sağlamak için

- yeni dinamiklerde yer almak için

- yeni yapılar oluşturmak için

- uluslar arası değişimler (El Salvador'da Berlin duvarının yıkılmasının etkisi)

- Hükümet değişimleri (El Salvador'da Cristiani, İsrail'de Rabin)

- sosyal etkiler (El Salvador'da Cizvitlerin öldürülmesi, Saray Bosna'daki Pazar yerinde patlayan bomba)

Arabulucunun doğası

- iktidar

- vergi (ya bu deveyi güdersin ya bu diyardan gidersin)

Siyasi ve manevi yardımlar (Clinton'un Kuzey İrlanda'yı ziyareti ve Gerry Adams'la yapılan görüşme)

Diyalog taraftarı sivil kurumların rolü (Güney Afrika, Orta Asya vakaları vb.)

Müzakere aktörlerinin göz önünde bulundurulmasının önemi

- Özgeçmiş.
- Mücadelenin amacı ve gayesi.
- Siyasi hayalleri.
- Derin duygu dünyası, özellikle korkuları.
- Travmalar.
- Dinleme ve empati yetisi.
- Taktiksel ve stratejik çıkarlar.
- Bağlı bulunduğu iktidar ve yetki düzeyi.
- Yerel, bölgesel ve ulusal güç uygulama bakımından elde ettiği birikimler.
- Meşruluk düzeyi.
- Siyasi projelerini geliştirdiği perspektifler.

Müzakere gündeminde insan hakları

- Ateşkes
- Uluslar Arası İnsancıl Hukuk'a saygı (DIH)
- Tutukluların, alı konulanların ya da kaçırılanların kısmi olarak ya da tamamen serbest bırakılması
- Genel aflar
- Geçici mahkeme
- Geçici komiteler
- Güven Komisyonu
- Kayıp kişilerin naaşlarının getirilmesi
- İnsan Hakları Komisyonları'nın kurulması
- Mayından arındırma
- Emniyet güçlerinin ıslahı
- Silahlı Kuvvetlerin ıslahı
- İstihbarat servislerinin ıslahı
- Cezai adalet reformu
- Yargı reformu
- Mülteci ve yerinden edilmiş nüfusun geri dönüşü
- Toprakların geri verilmesi
- Uzlaşma tedbirleri
- Mağdurlara yardım
- Mağdurlara tazminat
- Gerçeği gün ışığına çıkartma süreçleri

Müzakerelerdeki krizlerin başlıca sebepleri

Çok yaygın olanlar

Bazı arabuluculara karşı duyulan güvensizlik ya da bu arabulucuların istenmemesi

Eş zamanlı mücadelelerin olması

Silahlı gruplarda ihtilaf ve bölünme

Komşu ülkelerle gerilim

Görüülecek konularda temel ayrılıklar (ön koşullar)

Oldukça yaygın olanlar

Önceki anlaşmaların ihlali

Ateşkes zamanı şiddet

Bir Koalisyon Hükümeti kurmada zorluklar

Terörist listeleri

İç siyaset krizi

Ateşkes, düşmanlıkların sona ermesi ya da silahsızlanmanın ön şart olarak sunulması

Silahlı gruplar tarafından genel affın ön koşul olarak sunulması

Yabancı askeri güçlerin müdahalesi

Silahlı grupların araçlarından ya da liderlerinden bazılarının tutuklanması

Diğer sebepler

Ayrık toplulukları uzlaştırmada zorluklar

Barışı Koruma Harekâtının misyonuna ya da emirlerine duyulan güvensizlik

Yabancı arabulucular ya da devlet müdahalesi olmadan doğrudan müzakere koşulu

Bir silahlı grubun kısmi terhisi

Uluslar Arası Ceza Mahkemesi'nin rolü hakkında anlaşmazlık

Silahlı grubun tanınmaması ya da bu grubun savaşı statüsü konusunda şartı

Müzakerelerde önemli liderlerin yer almaması

Çok uluslu şirketlerin davranışı

Bazı arabulucuların temsil yetkilerinin tanınmaması

Seçim şartlarında ya da seçim sonuçlarında hile ya da anlaşmazlık

Yeni silahlı grupların ortaya çıkması

Siyasi iktidarın paylaşımı konusunda ayrılık
Silahlı muhaliflerin liderlerinin öldürülmesi
Ateşkesi gözetme misyonundan çekilme
Asli kararların tek taraflı alınması
Yargı gücü tarafından müdahale
Barışı Koruma Harekâtı'nın hayata geçirilmesinde gecikme
Arabulucuların çoğalması
Silahlı gruplar adına müzakere eden kişilerin güvenliklerinde eksiklik
Serbest bırakılanların ortadan kaybolmaya devam etmesi ya da adam kaçırma uygulamasının devamı
Uyuşturucu trafiğiyle bağlantısı bulunan yeni paramiliter yapıların bulunması
Silahlı grubun gücü hakkında anlaşmazlık
Siyasi bir grubun isminin ait olduğu etnik gruba atıfta bulunup bulunamayacağı konusunda anlaşmazlık
Silahlı bir grubun siyasi bir gruba dönüşmesindeki sorunlar
Zorla yerleştirme
Gözetim misyonlarının oluşumunda anlaşmazlık
Barışı Koruma Harekâtı'nda kaynak ya da personel eksikliği

AB tarafından terörist kabul edilen organizasyonların listesi			
Yıl	Gruplar	Başlangıç	Toplam
2001	Continuity IRA (CIRA) ETA GRAPO (1 Ekim Antifaşist Direniş Grupları) Hamam-Izz al Din al-Qassem Kraliyetçi Gönüllüler Gücü (LVF) Turuncu Gönüllüler Filistin İslami Cihat Örgütü (PIJ) Gerçek IRA Kızıl El Savunucuları (RDH) Epanastakiti Pirines (Devrimci Çekirdek) Dekati Evdomi Noemvri (17 Kasım Örgütü) Epanastatikos Laikos Agonas (Devrimci Halk Mücadelesi) Ulster Savunma Birliği (UDA/UFF)	13	13

Yıl	Gruplar	Başlangıç	Toplam
2002	el-Takfir ve el-Hicra Yeni Halk Ordusu (NPA) Ebu Nidal Örgütü (ANO) El Aksa Şehitleri Tugayı Aum Shinrikyo Babbar Khalsa Cemiyetü'l İslamiye (Askatasuna) (ETA'nın bir kolu) Kutsal Topraklar Vakfı Uluslar Arası Sih Gençlik Federasyonu (ISYF) Kahane Chai (Kaeh) Kürdistan İşçi Partisi (PKK) Lashkar e Tayyaba ¹⁰ Hareketü'l Mücahidin (2009'a kadar) Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Filistin Halk Kurtuluş Cephesi-Genel Komutanlık Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri (FARC) DHKP/C Sendero Luminoso (Aydınlık Yol) Kolombiya Birleşik Meşru Müdafaa Güçleri (AUC)	20	33
2003	(Batasuna) (ETA'nın bir kolu)	0	33
2004	IBDA-C Ulusal Kurtuluş Ordusu (ELN) El Aksa Derneği	3	36
2005	(Filipinler Komünist Partisi) (NPA'nın bir kolu) Al-Aqsa e.V Nuclei Territoriali Antiimperialisti (2007'ye kadar) Cooperativa Artigiana Fuoco ed Affini Nuclei Armati Comunismo CCCCC Solidaretà Internazionale Brigate Rosse per la Costruzione del Partito Comunista Combattente Brigata XX Luglio Nucleo di Iniziativa Proletaria (2007'ye kadar) Nucleo di Iniziativa Proletaria Rivoluzionaria (2007'ye kadar) Federazione Anarchica Informale (Gayri resmi Anarşist Federasyon) Hizbullah Kalistan Zindabad Gücü	13	48

2006	LTTE (Ealam Tamil Kurtuluş Kaplanları) Hofstadgroep TAK (Kürdistan Özgürlük Şahinleri)	3	51
2007		0	48
2008		0	48
2009		0	47

Terörist listesinde yer almalarına karşın silahlı gruplarla müzakere

Bir barış sürecini başlatmak ya da pekiştirmek arayışıyla silahlı gruplarla diyaloglarda ya da müzakerelerde yer alan kişilerin ve kurumların işleyişi ve durumları üzerine bir rapor

Akademik olarak “silahlı” olarak düşünülmemeyen ama hala şiddetin var olduğu anlaşmazlıklar ve silahlı anlaşmazlıkların yönetimi ya da işleyişiyle ilgili uluslar arası veriler, **bu tip her dört anlaşmazlıktan üçünde keşif diyaloglarının, resmi müzakerelerin ya da pekiştirilmiş barış süreçlerinin yer aldığını ortaya koymakta.** Bu yüzden mutlak norm, anlaşmazlığın baş aktörlerinin (genelde Hükümetler ve silahlı gruplar)¹¹ doğrudan ya da dolaylı bir şekilde (bu son durumda mesajları iletecek organizasyonlar, kişiler ya da “siyasi kolları” yoluyla gerçekleşir) bir iletişim kurma yolu aramasıdır, böylece bu iletişim, eğer başarılı olursa silahlı çatışmaya ya da şiddete ve silahlı grubun tasfiyesine bir son vereceği düşünülen bir barış sürecine olanak verecek bir müzakere başlatmayı sağlar.

Uygulamada¹², bir anlaşma saplamak için gerçekleşen olağan aşamalar, kronolojik sıraya göre, aşağıdakiler gibidir: (doğrudan ya da dolaylı) keşif içerikli temaslar,

10 BM'nin terörist gruplar listesine sokmak için 2005'te çıkarıldı

11 “Silahlı gruplar” kategorisinde, kontekste göre, gerilla, paramiliter gruplar, militanlar, silahlı çeteler, mafyalar vs. olabilecek geniş bir aktör yelpazesi yer almaktadır.

12 <http://escolapau.uab.cat>

(resmi ya da gayri resmi) direk temaslar, (resmi ya da gayri resmi) diyaloglar ve doğrudan resmi müzakereler. Vakaların yarısından çoğunda (genellikle başka bir ülkeden) yabancı arabulucular ve kolaylaştırıcılar yer almaktadır ki bunlar, sırasıyla ve her zaman çatışan tarafların rızasıyla, şahıslar, başka ülkelerin dış işleri, uzmanlaşmış örgütler ya da uluslar arası oluşumlar olabilir. İstatistiksel veriler ayrıca yabancı bir kolaylaştırıcı bulunduğu anda nihai anlaşmaya varmanın çok daha kolay olduğunu göstermektedir.

Bir silahlı grubun Avrupa Birliği ya da Birleşik Devletlerin **terörist listelerinde** yer alması ya da ilgili Hükümet tarafından tek taraflı olarak terörist ilan edilmiş olması, bahsi geçen Hükümetin bu grupla müzakere etmesine bir engel değildir. Nitekim örneğin, Kolombiya Hükümeti bu üç örgüt de terörist listelerinde yer almalarına karşın, Kolombiya Birleşik Meşru Müdafaa Güçleri (AUC) ve Ulusal Kurtuluş Ordusu'yla (ELN) müzakerelere devam etmekte ve Kolombiya Devrimci Silahlı Güçleri'yle (FARC) ilgili olarak keşif yolları aramaktadır. Benzer bir şekilde, birkaç örnekten bahsetmek adına, Britanya Hükümeti İrlandalı IRA'yla müzakereleri sürdürmüştür; Filipin Hükümeti, Yeni Halk Ordusu'yla (NPL) diyaloglara devam etmektedir; Filistin Ulusal Yönetimi, Hamas'la ve Sri Lanka Hükümeti, Ealam Tamil Kurtuluş Kaplanları'yla (LTTE) temaslarını sürdürmektedirler.

Son iki yılda yürütülen keşif nitelikli ya da resmi müzakerelerde, **Hükümet adına müzakere eden kişiler genellikle Devlet'in üst düzey yetkililerinin başını çektiği ekiplerden oluşmaktadır**. EFildişi Sahilinde, Forces Nouvelles'le (Yeni Kuvvetler) yapılan müzakerelere devlet başkanı ve başbakan önderlik yapmıştır; Senegal'de, Casamance Demokratik Güçler Hareketi'yle (MFDC) yapılan müzakereler İç İşleri Bakanı tarafından gerçekleştirilmiştir; Sudan Hükümeti ve Sudan Halk Kurtuluş Ordusu (SPLA) arasındaki, çok kısa süre önce tamamlanan, barış sürecine, devlet başlığı heyetinin çeşitli görevlileri tarafından yön verilmiştir; Sudan Kurtuluş Ordusu'yla (SLA) Darfur'da yapılan görüşmelerde müzakere, Sudan Hükümeti Barış Komisyonu'nun sorumluluğundaydı; Burundi'de Ulusal Kurtuluş Güçleri'yle (FNL) yapılan güncel müzakere ülkenin devlet

başkanının sorumluluğundadır; Çad'da Birleşik Değişim Cephesi'yle (FUC) yapılan müzakereler doğrudan, ülkede mevcut diğer silahlı gruplarla yeni müzakereler başlatmakla meşgul olan Devlet Bakanı tarafından yürütülmüştür; Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde, Halk Savunması Ulusal Kongresi'nin (CNDP) asi güçleriyle yapılan müzakerelere Kongo Silahlı Kuvvetleri Genel Kurmay Başkanı öncülük etmiştir; Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, Birleşme için Savaşan Demokratik Güçler Birliği'yle (UFDR) yapılan müzakerelere Adalet Bakanı yön vermiştir; Uganda'da, dünyadaki en acımasız gruplardan biri olan, büyük bölümü çocuk askerlerden oluşan Tanrı'nın Direniş Ordusu'yla (LRA) şu anda yapılmakta olan müzakereler İç İşleri Bakanı tarafından yürütülüyor; Malî'de, Demokratik Değişim İttifakı'yla yapılan müzakereler Bölge İdare Bakanı tarafından yürütülmekte; ateşkesin yıllardır devam ettiği Batı Sahra'da, Fas Hükümeti müzakere heyetinin başında İç İşleri Bakanı ve Dış İşleri Delege Bakanı bulunmakta; Angola'da Diyalog için Kabinda Forumu'yla yapılan müzakereler Bölge İdare Bakanı tarafından sürdürülmekte; Kolombiya'da AUC ve ELN'yle yapılan müzakereler, devlet başkanı tarafından atanan Barış Yüksek Komiseri'nin sorumluluğundadır; Hindistan'da Assam Birleşik Kurtuluş Cephesi'yle (ULFA) yapılan müzakereler Başbakan ve İç İşleri Bakanı, Nagaland Ulusal Sosyalist Konseyi'yle (NSCM) yapılan müzakereler Birlik, İç İşleri ve Devlet Bakanları tarafından yürütülmekte; yakın zamanda tamamlanan bir sürecin yer aldığı Nepal'da, Maoçu Yeni Halk Ordusu'yla (NPA) hükümet adına müzakere eden kişi Başbakan'dı ve şu anda Madhesi Janadhikar Forum'la (MJF) yapılan müzakereleri Barış ve Uzlaşma Bakanı yürütmektedir; Sri Lanka'da LTTE'yle müzakere etmekle görevli Hükümet heyetinin başında Sağlık Bakanı bulunmakta; Filipinlerde Moro İslami Kurtuluş Cephesi (MILF), Yeni Halk Ordusu (NPA) ve Moro Ulusal Kurtuluş Cephesi'yle (MNLF) yapılan müzakereler Başkanlık Barış Komiseri tarafından yönlendirilmekte; son olarak Endonezya'da Özgür Aç Hareketi'yle (GAM) yakın zamanda tamamlanan barış sürecini, Adalet Bakanı'nın da desteğiyle, doğrudan ülkenin başkan vekili yürütmüştür.

Silahlı gruplarla yapılan bu müzakerelerin büyük bölümünde, hükümet heyetlerinin yanı sıra aralarında aşağıdakilerin de bulunduğu

yabancı kolaylaştırıcılar da yer almıştır: üçüncü ülkelerin devlet başkanları (Burkina Faso'nunki Fildişi Sahili'ndeki anlaşmazlığa, Libya'nınki Çad ve Orta Afrika Cumhuriyeti anlaşmazlıklarına yardımcı olmak için; eski devlet başkanları (Finlandiya'nınki Endonezya sürecine kolaylık sağlama adına); başkan vekilleri (Sudan'ınki Uganda'daki anlaşmazlığa); bakanlar (Güney Afrika'nınkiler Burundi'deki anlaşmazlığa, Randa'nınkiler Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ndeki anlaşmazlığa, Mozambik'tekiler Uganda'daki anlaşmazlığa, Norveç'inkiler Filipinlere); diplomatlar (Norveç, İsviçre, Endonezya, Malezya'nınkiler vb.); girişimciler (Senegal ve Endonezya'daki anlaşmazlıklarda); yazarlar (Hindistan'daki pek çok anlaşmazlıkta); BM genel sekreterliği özel temsilcileri ya da bireysel temsilciler (Sudan, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Sahra, Myanmar, Kolombiya, Nepal'daki anlaşmazlıklarda); Afrika Birliği, Avrupa Birliği ya da İslam Konferansı Örgütü gibi bölgesel oluşumların özel temsilcileri (Darfur'da, Filipinlerde ve anlaşmazlığın olduğu diğer ülkelerde).

Pek çok olayda, özellikle ilk aşamalarda, Hükümetler arayış içindedirler ve silahlı grupların “siyasi kolları” olarak görülme, ideolojik yakınlık, bazı nihai hedeflerin paylaşımı ya da basitçe bahsi geçen gruplarla iletişim ya da onları etkileme becerisine sahip olma yoluyla, müzakere daha sonra doğrudan hükümetin müzakere heyeti tarafından ele alınsın diye yeterince sağlam ve güvenilir diyalog yolları açmak için **“dostane girişimlerde”** bulunabileceklerinden **başlangıçtaki keşiflerin ve diyalogların şahıslar ve sosyal ya da siyasi oluşumlar tarafından** gerçekleştirilmesini kabul ederler. Görevinin anlaşmazlığı ya da anlaşmazlık içinde yer alan şiddeti uzatmak ya da kızıştırmak değil bunlara bir son vermek olduğu bilindiğinden bu aracı fonksiyon asla cezalandırılmaz.

İstisnasız hiçbir durumda, ister hükümet heyetinden ister kolaylaştırıcı olsun, keşif aşamalarına, ilk diyaloglara ya da resmi müzakerelere katılmış bahsi geçen kişilerden hiçbiri asla silahlı gruplar ya da çetelerle işbirliğiyle ya da yasadışı faaliyetlerde bulunmakla suçlanamaz, tam aksine, bu temaslar, bahsi geçen grupların şiddet uygulamasını ve

silahları bırakmasıyla tamamlanacak olan bir müzakere başlatmaya olanak sağlıyan koşulları oluşturmak için vazgeçilmez olarak düşünülür.

Bu zaruri temaslar, diyaloglar, keşifler ya da müzakereler, **Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin çeşitli çözümleri** ve “düşmanlıkları sona erdirmeleri ve ihtilaf içinde oldukları konuda barışçıl bir anlaşmayı müzakere etmeleri için tarafları ikna etmek adına diplomatik araçların kullanımına” ilişkin olarak bahsi geçen Organizasyon'un “barış sağlama” kavramına verdiği tanım yoluyla **tüm ülkelerce gerçekleştirilen diplomatik uygulamalarla** desteklenir. “*Önleyici faaliyetle ortaya çıkabileceği gibi, Birleşmiş Milletler sadece çatışan tarafların verdiği karara göre harekete edebilir. Barış sağlama, düşmanlıklara son vermek adına taraflardan birine karşı güç kullanımını, Birleşmiş Milletler dilinde “barışın uygulanması” olarak adlandırılan eylemi kapsamına almaz.*”¹³ Yakın tarihlerde (6 Aralık 2007) Siyasi İşlerden sorumlu Birleşmiş Milletler Genel Sekreter Yardımcısı B. Lynn Pascoe, müzakerenin olmadığı anlaşmazlıklarda müzakerenin başlamasını kolaylaştırmak ve müzakere olanlarda müzakereyi pekiştirmek için silahlı, bu yüzden illegal, gruplarla iletişim kurmanın büyük bölümünü oluşturduğu önleyici diplomasi çabalarını güçlendirme hedefiyle şu anki 220 görevliye yüz kişinin¹⁴ daha ekleneceğini duyurdu.

Bu yüzden neticede şu söylenebilir ki **silahlı çatışmaların sonlanmasına, var olan herhangi bir şiddet türünün sonlanmasına ya da azalmasına etki edebilme, bahsi geçen diyalog yoluyla şiddet içeren çatışmalara bir son vermeyi ya da bu amaç doğrultusunda ilerlemeyi başarma yetisine minimum düzeyde sahip oldukları sürece, yasal statüleri her ne olursa olsun, herhangi bir ülkenin sosyal ya da siyasi tüm aktörlerinin tümüyle diyalog kurulabilmesi ya da bir araya gelmesi uluslar arası açıdan saygın ve olağan bir uygulamadır.**

13 www.un.org/spanish/Depts/dpa/peacemak.htm

14 www.un.org/apps/news/printnews.asp?nid=24561

Arabuluculuğun temel ilkeleri

- Arabulucu kişi teknik olarak tarafsız olmalı.
- Taraflar arabuluculuğa rıza göstermeli ve arabulucu kişiyi seçmeli.
- Anlaşmazlık alelacele sonuçlandırılmamalı.
- Taraflar düzenleme istemeli (nizam).
- Arabulucu kişiler cezai yaptırımları benimsememeli.
- Arabuluculuk uzmanlık gerektiren bir faaliyettir.

Arabuluculukta yapılan 7 büyük hata

- Bilgisizlik.
 - Kibir.
 - Önyargı.
 - Acizlik.
 - Acele.
 - Körü körüne bağlanmak.
 - Yalan vaatler.
-

Bir müzakere sürecine başlayan ya da başlamak isteyen silahlı anlaşmazlıkların büyük bölümünde, genelde müzakerenin ortasındaymişçasına bir takım yaklaşımlarda bulunmak için gerekli şartların keşfiyle ilgili önceki evrelerde hükümetle ilgisi olmayan, diğer fonksiyonlarının yanı sıra fikir üretmek, tutumları inceleyerek, tarafların istekliliklerindeki samimiyeti teyit ederek ya da müzakereler kesilmesin diye aktörlere baskı uygulayarak sürece destek vermede çeşitli roller oynayan aktörler araya girer.

Resmi diplomasiyle (elçilikler ya da uzman kişiler yoluyla Devlet diplomasisiyle) birlikte ya da koordineli olmaksızın, “**hükümetle ilgisi olmayan aktörlerin kendi adlarına gerçekleştirdikleri eylemlere “kent diplomasisi”**” diyoruz. Bu devlet dışı aktörler bazı sivil toplum örgütlerinden, akademik, ticari, dini ya da sanat çevrelerinden ve çoğunlukla birbirleriyle bağlantılı toplumsal hareketlerin tamamından çıkabilir. Genellikle bir müzakereye başlamak için uygun şartların sağlanıp sağlanmadığını görmek için ilk deneme aşaması üzerinde yoğunlaşan görevleri sınırlıdır ve müzakere gündemlerini ve daha önce bahsedildiği üzere bir kez başlamış olan sürecin kesilmemesi için taraflara baskı uygulamayı içerebilecek öneriler sunmaktan ibarettir. Bahsi geçen görev gizli ve dikkati çekmeyecek şekilde, ya da ortaya bir öneri atıldığında ve taraflara baskı uygulandığında aleni olmalıdır. Bununla beraber, eğer güvenlerini kazanabilmişlerse taraflar (biri ya da tamamı) onlara danışabilmelerine rağmen hiçbir durumda devlet dışı aktörler resmi müzakere masasında bulunmayacaklardır.

Resmi diplomasiye paralel ve ona uygun biçimde hareket eden ama belli durumlarda Devletlerin ya da uluslar arası veya bölgesel oluşumların rıza göstermeyebileceği faaliyetler gerçekleştiren **kent diplomasisine “paralel diplomasi”** diyoruz. Paralel diplomasi dâhilinde faaliyetler gerçekleştiren şahıslar ya da merkezler aslında, Devletin gelecekteki faaliyetlerine bulaşmadan risk alabildiklerinden ya da başlarına “dert açabildiklerinden” Hükümetlere göre daha avantajlıdır. Genellikle

Hükümetler ya da silahlı gruplar uzman kuruluşlardan diğer tarafın hazırlıklarını ve eğer müzakereye başlanacaksa dayatılacak talepleri irdelemek için arabulucu gibi hareket etmelerini isterler. Eğer şahıslar ya da merkezler bu işte ilerleme kaydederse, daha sonra resmi müzakere sürecinin açılması için resmi diplomasıye geçiş hakkını elde etmeleri de olağandır. Bazı durumlarda resmi ve paralel diploması, bir sürecin sorunsuz ilerleyişini pekiştirmek için görev dağılımıyla uyum içinde birlikte hareket eder. Hatta bazen paralel diploması içerisinde faaliyet gösteren kişiler, şahit ya da danışman olarak taraflarca müzakereye yardımcı olmaları için davet edilebilirler. Diğer pek çok organizasyonun yanı sıra bu tip bir diploması uygulayan merkezlerden bazıları İnsani Diyalog Merkezi, Carter Merkezi, St. Egidio Cemaati (iki diploması türünü de uygular) ya da Barış Kültürü Okulu'dur.

Hem paralel diploması hem de kent diplomasısı, sonradan bir barış süreci haline gelsin diye bir müzakere süreci başlatmaya yardım etme biçimidir. Bunu pek çok kesim yapabilir ama her zaman yapılan işte hazırlık, sağduyu, tarafsızlık, sabır, müsait zaman (harcanan çabalar ve aktörlerin güvenini kazanmak yıllar alabilir) ve itina gereklidir. Son olarak bu diplomatların işinin "lobicilik" ve bir tarafı şikâyet işleriyle bağdaşmadığı belirtilmelidir. Bu yüzden bir organizasyonun ya da şahsın gerekiyorsa ikisini birden değil, ikisi de gerekli olduğundan, birini seçmesi şarttır.

Bir anlaşmazlığa arabuluculukta tercih edilen popüler süreç

GÖRÜNÜŞ	FONKSİYON	USUL	FORMÜL
1) Giriş	Kim ve nasıl: •Üçüncü kişiyi seçmek •Süreci tarif etmek •Beklenti oluşturmak	•Şahsi-Ekip •Arabuluculuk-Hakemlik •Ayrı ayrı-Yüz yüze •Resmi-Gayri resmi	Beceriler •Güven oluşturmak •Süreci ve sorun forumunu tasarlamak •Ortam hazırlamak •Üçüncü kişinin rolünü belirlemek
2) Anlat	Ne oldu •Düşünceleri belirtmek ve içeri dökmek •Dinlemeyi bilmek •Gerçeklerin, duyguların, sorumlulukların, endişelerin farkına varmak	•Forum kurmak •Özel olarak - topluca konuşmak •Dinlemek •Nabız yoklamak •Derinlemesine araştırmak	•İzah etmek •Özetlemek •Açık sorular •Kendini diğerinin yerine koymak •Empati kurmak •Yargılamamak ve çözüm bulmamak
3) Yerimizi bulma	Neredeyiz •Çekirdeği tanımlamak (kişi, süreç sorun) •Sürecin yapısını oluşturmak	•Yapıyı birlikte kurmak •Endişeleri harmanlamak •Anlaşmazlığın tanımını beraber yapmak	•Gündem sunmak •“Ben/sen”den “bize” geçmek •Uzlaştırıcı üslup
4) Tayin etme	Nasıl çıkarız •İleriye götüren yollar •İlişkiyi ele almak •Meseleleri çözüme kavuşturmak	•İlişki düzeyi (geçmişi, duyguları, yanlış anlamaları soruşturmak; geleceği keşfetmek) •Memnuniyet düzeyi •Tutumlar-Çıkarlar •Bölgelere ayırmak-Global paket	•Onlar izah edilir •İlk ağızdan konuşmak (ben) •Kilit duyguları saptamak •Meselelere yeni bir açıdan bakmak •Fikir yağmuru •Çözüm alış veriş/çözümleri değerlendirmek
5) Anlaşma	Kim ne yapar/ ne zaman	•Yazılı olarak •Gayri resmi	•Gerçekçi soru •Geleceğe dair taahhüt

John Paul Lederach'in eserleri baz alınmıştır

Mayer'in dört temel analitik aracı

1 – Anlaşmazlığa müdahil olan şahısların **yetkisini ve ilgili iktidarı** anlamak.

- Kimin neyi, ne zaman, nerede ve nasıl yapıyor ya da yapmış olduğunu bilmek.
- Değişim sinyalleri var mı ya da olabilir mi?

2 – Her bir tarafın **duygularının** doğasını ve derinliğini anlamak.

- Toplumsal olarak Kabul edilebilir olanlar nelerdir? ve hangi koşullar altında?
- Hangi gruplar duygularını ifade etmede daha becerikli?
- Hangi duygular bastırılmış?

3 – **Anlaşmazlık zeminlerini ya da katmanlarını** anlamak ve çözümünü üzerinde çalışmaya başlamak nerde mümkünse o seviyeyi yakalamak (ne en zoru ne de en kolay olan “giriş seviyesini” öngörmek).

- Sonradan daha karmaşık konulara girmek için güven oluşturan küçük ilerlemeler sağlamaya çalışmak adına en karmaşığından başlamamak.
- Köklerin, anlaşmazlık tarihinin, gün ışığına çıktığı tabakalara bakmak.

4 – **Açık bir iletişim** sağlamak

Kaynak: Bernard Mayer, The Dynamics of Conflict Resolution, Jossey-Bass, San Francisco, 2000.

Anlaşmazlıklara arabuluculuk yapılırken kullanılan bazı teknikler

- Eğer...olsaydı ne olurdu? gibi açık sorular sormak
- “Yani, dediğiniz şey...dır” veya “Eğer fikrinizi ... olarak özetlemek doğru mudur” gibi izah etmek.
- Uyuşmazlığı yeniden tanımlamak (farklı açıklama)
- Duygusal anlamda ısının artmasına izin vermemek.
- Öfkeyi yatıştırmak için ara vermek.
- Hissedilenleri karşılıklı olarak farkına varılmasını teşvik etmek.
- Algılananların ifade edilmesine ve onları arka planda fark etmek.
- Çıkarları ve ihtiyaçları saptamak.

- Yabancı kişilerin tavsiyelerini ve yardımlarını kabul etmek.
- Çok karmaşık olduğunda gündemi bölümlere ayırmak.
- Gruplar ya da uzman alt komiteler tarafından yapılan görüşmeleri sürdürmek.
- Ortak çıkarları saptamak.
- Olumlu olana dikkat çekmek.
- Ödün verilmesi için kolaylık sağlamak.
- Kendi yazarlarından gelen önerileri bir kenara ayırmak ve onları sunmayı arabuluculuk yapan kişiye bırakmak.
- Geçmişten ziyade geleceğe odaklanmak.
- Kendilerini karşı tarafın yerine koymaya davet etmek.
- Yeni fikirler üretmek ve olağan kavramsal yapıların dışına çıkmak.
- Yeniden odaklanmak, farklı bir açıdan bakmak ve yeniden değerlendirmek (pastayı büyütme)
- Hayal gücüne sınır koymaksızın “fikir yağmurunu” teşvik etmek.

Çeşitli aktörlerin rol oynadığı, çeşitli fonksiyonlara sahip bir süreç olarak arabuluculuk

FONKSİYON

Kaşif	Bir müzakereye başlamak için tarafların hazır olup olmadığını irdeler.
Toplantı organizatörü	Taraflara alenen müzakereye girme ve görüşmelere başlama çağrısı yapar.
Birleştirici	Bir müzakere sürecinin başlamasından önce bölünmüş grupları bir araya getirir.
Eğitmen	Daha iyi bir müzakere yapmak adına tarafların birbirine daha eşit bir konumda bulunması için taraflardan birinin becerilerini geliştirir.
Fikir Üreticisi	Taraflara yeni bilgiler, fikirler, teoriler ve seçenekler sunar.
Garantör	Taraflara, arabuluculuk sürecine girerek aşırı bedeller ödemek zorunda kalmayacakları teminatını verir.
Kolaylaştırıcı	Sürecin görünen yüzüdür (genellikle arabulucu denir), toplantıları yönetir ve diyaloglara kolaylık sağlar.

FONKSİYON

Teşvik eden	Müzakerelerin uygun bir şekilde ilerlemesi için teşvik niteliğinde maddi manevi olanaklar sunar.
Teyit eden	Taraflara, anlaşmaya tamamen riayet etmeleri gerektiğini hatırlatır.
Uzlaştırıcı	Görevi uzun sürelidir ve genellikle düşmanların arasında oluşan olumsuz imajları, klişeleri ve davranışları düzeltir.

Christopher Mitchell'in çalışmalarına göre hazırlanmıştır

Anlaşmazlıklarda görev alan arabulucular için ipuçları

Kiminle

- İnsanların, barış temini süreçlerine katılımı elzemdir.
- Sınırları geçebilen ve anlaşmazlığın aktörleriyle doğrudan ilişkisi olan devlet dışı aktörlerden yararlanmak.
- Her zaman kadınların görüşlerini kapsama almak.
- Diasporaların görüşlerini kapsama almak.

Nerede

- Devlet ve kurumsal yapıların ötesinde hareket etmek ve inceleme yapmak.
- Hem yerel hem de uluslar arası düzeyde etkileşim içinde olmak.
- Anlaşmazlığın topluluk düzeyindeki etkisini hesaplamak.
- İletişim ve diyalog için alan yaratmak.
- Barış oluşumunu insani projelere ve geliştirme projelerine entegre etmek.

Nasıl

- Gerçekçi olmak ve kendimizi kandırmamak. Pragmatik (faydacı) olunmalıdır ve arzularımız ve gerçek ihtimaller arasındaki mesafe kadar sınırlarımızın da farkına varmak.
- Bir kişinin oynayabileceği, ya da oynayamayacağı, rolle ilgili kendimizi kandırmamak.
- Alçak gönüllü olmak, bilmediğimizde sormak ve bunun kolektif bir çalışma olduğunu açıkça anlamak.
- Eleştirilere, önerilere ve diğerlerinin yardımlarına açık olmak.
- Cesur, yaratıcı, müşfik ve adil olmak.

- Devletlerin egemenliğinin kaçınılmazlığı, bağımsızlığımızı korumak ve devlet dışı aktörlerle doğrudan ilişkimizin olması arasında denge sağlamak.
 - Kendilerini insan haklarına adanmış kişilerin rolleri ve stratejileriyle kendilerini anlaşmazlığın çözümüne adanmış kişilerin rolleri ve stratejileri arasında çoğu kez bir gerilim olacağını bilmek.
 - Anlaşmazlık sonrası aşamada yer alan zorlukları ve riskleri hafife almamak.
 - Bunu, risk oluşturabilecek bir iş olarak addetmek ve kabul etmeye hazır olduğumuz düzeyi belirlemek.
 - Bir görevin ne kadar zaman alacağını tam olarak hesaplamak ve süreleri kısaltmaya çalışmamak.
 - Diğerlerinde yanlış beklentiler oluşturmamak.
 - Dinlemek, dinlemek, dinlemek.
 - Geleneklere ve popüler görüşlere saygı duyarak ortamdan bir şeyler öğrenmek.
 - İnsanlarla bolca çay, kahve içmek, her zaman gerekli olacak.
-

